

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

DOSTOPNOST IN VARNOST NA SPLETU

(seminarska naloga pri predmetu Informacijsko-komunikacijska tehnologija v
izobraževanju oseb s posebnimi potrebami)

Avtorice:

Živa Jakšič Ivačič,

Helena Nagode,

Urška Smolič.

Mentorica:

asist. Nika Jenko

Oddelek: Specialna in rehabilitacijska pedagogika

Letnik študija: drugi (2.)

Študijsko leto: 2014/ 2015

Ljubljana, 2. 12. 2014

KAZALO VSEBINE

UVOD	5
TEORETIČNI DEL.....	8
SPLET KOT SREDSTVO UČINKOVITEGA UČENJA IN POUČEVANJA	8
PROBLEMATIKA DIGITALNE INKLUZIJE OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI	9
Uresničevanje e-dostopnosti in načrtovanja za vse- mit ali resnica?	9
E-vključenost.....	14
OBLIKOVANJE SPLETNIH STRANI PO MERI UPORABNIKOV S POSEBNIMI POTREBAMI	16
Osnovne smernice za doseganje dostopnosti spletnih strani osebam s posebnimi potrebami.....	16
ZAGOTAVLJANJE SPLETNE VARNOSTI	24
Spletna tveganja in varnostna priporočila	24
S. loterijskim prevaram).	31
Učencem varen računalnik	33
Spletni bonton	34
SMERNICE ZA EVALVACIJO DOSTOPNOSTI SPLETNIH MEST RAZLIČNIH UPORABNIKOM.....	39
EVALVACIJA SPLETNIH STRANI Z UPORABO SMERNIC ZA EVALVACIJO DOSTOPNOSTI SPLETNIH MEST RAZLIČNIM UPORABNIKOM	45
IZDELAVA SPLETNEGA MESTA.....	51
Opis lastnosti orodja ter postopka izdelave spletnega mesta	53
Prednosti in slabosti orodja za izdelavo	56
Uporabna vrednost spletnega mesta	57
IZDELAVA ELEKTRONSKEGA KVIZA O VARNOSTI NA SPLETU	58
Opis lastnosti orodja in postopka izdelave spletnega kviza	58
Uporabna vrednost elektronskega kviza o varnosti na spletu.....	61
ZAKLJUČEK.....	62
LITERATURA IN VIRI	66

KAZALO SLIK

Slika 1: Ustvarjanje novega dnevnika s pomočjo programa Blogger	54
Slika 2: Operiranje z osnovnimi nastavitvami	55
Slika 3: Vzpostavljanje omejitev pri dostopu drugih spletnih uporabnikov do naše spletne strani Blogger	55
Slika 4: vizualno oblikovanje spletnega mesta (predloga, izbira barve, slog in velikosti črk)	56
Slika 5: Možnost dodatnih oblikovalnih prilagoditev	56
Slika 6: Primer začetka pisanja objave	56
Slika 7: Primer dodajanja slike v zapis	57
Slika 8: Primer oblikovane spletne strani	57
Slika 9: Izbira predložene teme spletnega kviza	59
Slika 10: Sprotna predstavitev elementov, ki jih ponuja orodje za izdelavo kviza	60
Slika 11: Možnosti sprotnega urejanja kviza	60
Slika 12: Slabosti brezplačnega programa za oblikovanje spletnih kvizov FreeOnlineSurvey	61
Slika 13: Samodejna statistična obdelava podatkov, pridobljenih z reševanjem spletnega kviza	61

KAZALO PRILOG:

Priloga 1: Naš koncept reševanja problema ne vključenosti oseb s posebnimi potrebami v virtualni svet in uporabe spleta kot pripomočka za učinkovitejše učenje in poučevanje .

Priloga 2: Primer resnične zgodbe o kraji identitete.

Priloga 3: Postopek nastavitve zasebnega brskalnika v splošnem brskalniku Firefox.

Priloga 4: Nastavitev onemogočenega dostopa do časovnice posameznikovega Facebook profila preko brskalnika.

UVOD

V seminarski nalogi se bomo osredotočile na kritični vpogled v koncept e-dostopnosti in omejitve, ki jih pred uporabnika s posebnimi potrebami postavlja splet. Glavni problem pri tem predstavljajo tiste spletne strani, za katere velja, da so »fizično« dostopne vsem uporabnikom, vendar ne upoštevajo izhodiščnih razlik v psihofizičnih sposobnostih spletnih uporabnikov. Avtorji tovrstnih spletnih strani sicer nikomur ne onemogočajo dostopa do določenih virtualnih vsebin, vendar istočasno ne ponujajo niti prilagoditev, ki bi osebam s posebnimi potrebami kot eni izmed ranljivejših socialnih skupin omogočale enakovredno participacijo v virtualnem svetu.

Problem tovrstnega digitalnega razkoraka med polnočutnimi uporabniki spleta in tistimi s posebnimi potrebami lahko pri slednjih privede do zmanjšane samostojnosti, večje mere odvisnosti od pomoči drugih ter občutka naučene nemoči v situacijah, vezanih na virtualni in realni svet. V izogib posledično neizkoriščenim potencialom za učinkovito učenje in poučevanje, ki ju danes omogočata preiščena raba spleta in lastna aktivnost učenca, bomo v teoretičnem delu predstavile temeljne smernice in načela, ki bi lahko usmerjale delo strokovnjakov pri načrtovanju tako e-dostopnosti in e-vključenosti, kot tudi praktične izdelave uporabnikom s posebnimi potrebami prilagojenih spletnih (šolskih) strani.

Za učinkovito učenje preko spleta pa ni pomembno osredotočanje samó na dejansko dostopnost in oblikovanost spletnih strani po meri uporabnikov s posebnimi potrebami, pač pa tudi na potrebo po vzpostavljanju in ohranjanju največje možne virtualne varnosti uporabnika spletnih storitev. S tem namenom bomo teoretični del seminarske naloge zaokrožile s predstavitvijo najpogostejših spletnih tveganj na eni, in varnostnih priporočil na drugi strani.

Ovire pri vzpostavljanju enakovredne virtualne vključenosti oseb s posebnimi potrebami bomo s praktičnega vidika obravnavale v drugem delu seminarske naloge, v katerem bomo na podlagi teoretičnih izsledkov in praktičnih nasvetov Roka Mulca, slepega uporabnika spletnih storitev, skušale sestaviti seznam smernic za evalvacijo dejanske dostopnosti spletnih strani čim širšemu krogu uporabnikov, ter z njihovo pomočjo preverile ustreznost dostopnosti dveh spletnih strani.

K učinkovitemu poučevanju kot procesu, ki navadno poteka vzporedno s procesom učenja, pa lahko ob podpori spleta prispevamo tudi sami. Ob zavedanju, da bomo kot specialne in rehabilitacijske pedagoginje delale s posamezniki s posebnimi potrebami, bomo v okviru praktičnega dela seminarske naloge postavile enostavno spletno stran Blogger, pri kateri bomo preverile predvsem možnosti prilagoditev, ki jih ponuja za specialno pedagoško delo, v nadaljevanju pa kratko predstavile njegove poglobitve prednosti oz. omejitve.

S pedagoškim namenom ozaveščanja o nevarnostih v virtualnem svetu, bomo na omenjeno temo postavile tudi spletni kviz, in kratko povzele proces njegovega oblikovanja.

Poglavitno namembno vrednost seminarskega dela vidimo v prenosu pridobljenega znanja v praktično informativno podporo pri uresničevanju načel spletne dostopnosti in varnosti v okviru projekta oblikovanja spletne strani specialnih in rehabilitacijskih pedagogov pod vodstvom dr. Mojce Vrhovski, drugi dolgoročni namen našega dela pa je usmerjen v pridobivanje osnovnih veščin in znanj s področja informacijskega vključevanja oseb s posebnimi potrebami, oblikovanja preprostih spletnih strani ter poznavanja in uresničevanja priporočil za osebno varnost na spletu, ki jih bomo lahko kot bodoče specialne in rehabilitacijske pedagoginje uporabljale pri poučevanju v okviru predmetov Računalniško opismenjevanje in Računalništvo.

Čeprav je tematsko področje seminarske naloge obsežno, se bomo v nadaljevanju posvetile uresničevanju naslednjih ciljev:

- Preveriti, ali je upoštevanje e- dostopnosti pri postavljanju spletnih strani običajna praksa večine naročnikov oz. oblikovalcev.
- Na podlagi že obstoječih smernic in praktičnih nasvetov slepega uporabnika sestaviti seznam smernic za evalvacijo dostopnosti spletnih strani čim širšemu krogu spletnih uporabnikov.
- Opredeliti najbolj pogosta tveganja na spletu ter predstaviti načine, s katerimi se lahko posameznik pred njimi maksimalno zavaruje.
- Predstaviti Blogger kot orodje za izdelavo preproste spletne strani s poudarkom na njegovih prednostih in slabostih pri uporabi v specialno pedagoške namene.

Skozi seminarsko delo nas bo vodilo iskanje odgovora na raziskovalno vprašanje, v okviru katerega nas zanima, ali lahko z uresničevanjem načel e-dostopnosti ter upoštevanjem smernic načrtovanja dejanske dostopnosti spletnih vsebin, res pripomoremo k učinkovitemu učenju in poučevanju oseb s posebnimi potrebami.

TEORETIČNI DEL

SPLET KOT SREDSTVO UČINKOVITEGA UČENJA IN POUČEVANJA

V kolikor predpostavljamo, da lahko z učenjem oz. poučevanjem preko spleta dosežemo pozitivne učinke pri obeh akterjih, torej učencu in učitelju, moramo najprej opredeliti zaželeno končno stanje, h kateremu v svojih pedagoških namenih stremimo.

O njem, po besedah Ivanuš Grmkove, Čagranove in Sadkove (2009) govorimo takrat, kadar ob uporabi kvalitetnega učnega gradiva¹ ter lastni kognitivni in čustveni aktivnosti učenec usvoji znanje, ki ga je sposoben aplicirati na različne življenjske situacije. Pri tem je vse manj poudarka na figuri učitelja kot posredovalca informacij, saj ta učencu prepušča glavne niti oblikovanja svojega nabora znanj, spretnosti in veščin.

Splet danes predstavlja najbogatejši nabor informacij, zbranih »na enem mestu,« zato ga lahko opredelimo kot potencialno sredstvo pomoči pri usvajanju znanja (Grilj, 2009). Če želimo, da bo to učinkovito, torej takšno, da bo spodbujalo posameznikovo uporabo pridobljenega znanja v njegovem širšem bivanjskem kontekstu, moramo prvenstveno stremeti k odpravljanju neenakosti, ki se pojavljajo na ravni možnosti dostopanja do spletnih vsebin različnim uporabnikom. Kot namreč navajajo Kopal Grumova, Kopalova, Celestetova, Dremljeva, Smolejeva in Nagodetova (2009), družba pred nekatere posameznike postavlja komunikacijske oz. spoznavne ovire, ki jih lahko opazimo tudi na nivoju zagotavljanja enakovrednih možnosti dostopanja do spletnih vsebin.

Tovrstne skupine sestavljajo družbeno marginalizirani posamezniki, med katere lahko uvrstimo tudi osebe s posebnimi potrebami, na katere se bomo oredotočile v nadaljevanju.

Tako kot za katerega koli učečega se posameznika, tudi za osebe s posebnimi potrebami velja, da je najučinkovitejše tisto učenje, ki temelji na osebni izkušnji, zato je priporočljivo, da v primeru usvajanja znanja preko spletnih strani, informacije in način, kako jih predstavljamo, čim bolj približamo specifikam posameznikovih potreb (Jank in

¹ Takšno učno gradivo mora, glede na opredelitve Marentič Požarnikove (2000), ustrezati načelom redundantnosti (sporočilne bogatosti), nazornosti ter prilagojenosti glede na učenčev referenčni okvir.

Meyer, 2006, v Ivanuš Grmek, Čagran in Sadek, 2009). Tako lahko sklepamo, da bo posameznik s posebnimi potrebami pri predelavi informacij bolj samostojen, posledično aktivnejši ter s tem bogatejši za trajnejše znanje.

Same se z zgoraj izpostavljenimi opredelitvijo Janka in Meyerja (2006, v Ivanuš Grmek, Čagran in Sadek, 2009), v kateri govorita o pogoju osebne izkušnje pri uresničevanju učinkovitega učenja, strinjamo, vendar bi pri tem poudarile pomen postopnega zmanjševanja učiteljevega vpliva na delo posameznika. S tem mislimo na sprva večji nadzor nad delom posameznika s posebnimi potrebami pri delu na spletu, a postopno vpeljevanje zahtev po vse večji posameznikovi samostojnosti in odgovornosti. Časovni kontinuum zmanjševanja učiteljevega vpliva in nadzora je, po našem, odvisen od posameznikovih kognitivnih (npr. sposobnost razumevanja vzročno- posledičnih odnosov), psiholoških (npr. pozornost, motivacija) in finomotoričnih (npr. rokovanje z vhodnimi računalniškimi napravami: miško, tipkovnico ali njunimi ekvivalenti) sposobnosti ter izkušenj z delom na spletu.

PROBLEMATIKA DIGITALNE INKLUZIJE OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI

Uresničevanje e-dostopnosti in načrtovanja za vse- mit ali resnica?

Tim Berners- Lee (2013) trdi, da je splet je v osnovi zasnovan tako, da omogoča enake dostopne možnosti vsem, ne glede na strojno oz. programsko opremo posameznikovega računalnika, ter jezik, kulturo, lokacijo, fizične ali psihične sposobnosti, ki posameznika določajo. Če bi vsebinsko zaokrožili njegovo trditev, bi lahko rekli, da splet na splošno omogoča e-dostopnost vsem svojim uporabnikom.

Zgoraj navedena trditev na več mestih odstopa od realnosti, osredotočile pa se bomo na tisti del njegove trditve, v kateri omenja enake dostopne možnosti uporabnikom ne glede na njihove fizične ali psihične sposobnosti. Opirajoč se na omenjeno predpostavko bi namreč sklepali, da enakovredna participacija na spletu velja tudi za ljudi s posebnimi potrebami, ampak ali je temu res tako?

Naj na tem mestu izpostavimo dva podatka, ki sta z njegovo opredelitvijo o enakovredni dostopnosti spletnih vsebin vsem spletnim uporabnikom, v navzkrižju. Prvi, objektivnejši in najbolj verodostojni argument predstavljajo statistični podatki.

Podatkov o študijah, ki bi raziskovale možnosti dostopa do spletnih strani za osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji, ni, prav tako pa nismo zasledile podatkov o tem, koliko oseb s posebnimi potrebami se v primerjavi s polnočutnimi osebami vključuje na splet. Spletna stran Slo-tech.com (5. 12. 2014) navaja zgolj podatek o tem, da je večina slovenskih spletnih strani namenjenih širši publiki in niso prilagojene dostopu osebam s posebnimi potrebami.

Za razliko od Slovenije, kjer področje spletne dostopnosti za osebe s posebnimi potrebami še ni raziskano, pa so v letih 1999 in 2009 v Ameriki delali prav na pridobivanju tovrstih podatkov. Ne glede na to, da se je v omenjenem časovnem okvirju že spodbujalo uresničevanje načel e-dostopnosti in načrtovanja za vse, statistični indikatorji nakazujejo na skromen prenos teoretičnih priporočil oblikovanja spletnih strani v prakso. Po navedbah Kayea (2000) je bilo, glede na celotno populacijo državljanov ZDA, med uporabniki spleta 42, 3% polnočutnih posameznikov in le 15, 1% oseb s posebnimi potrebami. Kot pravi v nadaljevanju, je bilo v tistem času omenjeni populaciji oseb prilagojenih oz. dostopnih le 25% spletnih strani (Digital nation: Expanding Internet Usage, 2011).

Avstralski statistični urad (Australia Bureau of Statistics) se je s podobno problematiko ukvarjal v »longitudinalni« študiji med letoma 2003 in 2009 ter prišel do ugotovitev, da se je prevalenca oseb s posebnimi potrebami, ki uporablja splet, povečala (iz. 41% v letu 2003 na 62% v letu 2009), vendar pa je v primerjavi s polnočutnimi še vedno nizka (v letu 2009: 62% spletnih uporabnikov s posebnimi potrebami in 78% polnočutnih spletnih uporabnikov) (Household Use of Information Technology, 2010).

V drugem argumentu, ki potrjuje obstoj neenake možnosti pri dostopanju do spletnih vsebin za osebe s posebnimi potrebami, pa se osredotočamo na subjektiven, vendar nič manj pomemben praktični primer našega intervjuvanca Roka Mulca (osebna komunikacija, 25. 11. 2014).

Sam pravi, da mu kot študentu anglistike, kjer veliko študijske literature predstavljajo spletna gradiva, veliko težav pri dostopanju do njih predstavljajo spletne strani, ki sicer omogočajo podporo bralnikov ali Braillovih tablic (torej lahko pretvorijo pisano besedo v zvočno informacijo oz. Braillovo pisavo), vendar ne podpirajo možnosti preskoka določenih informacij s spletne strani. Ker začne njegov bralnik prebirati vsebino spletne strani čisto na vrhu, kjer so podatki o spletni strani, avtorjih, datumih postavitve spletne strani in ostale osnovne informacije, mora, preden začne poslušati ali brati »konkretno« vsebino, prisluhniti (ali prebrati) tudi vsem podatkom, ki za njega niso bistvenega pomena. S tem, pravi, potrebuje več časa za predelavo snovi, hkrati pa mora vzdrževati svojo pozornost ves čas poslušanja ali taktilnega branja (osebna komunikacija, 25. 11. 2014).

Drugo težavo vidi pri ogledu filmov na spletu. Ker obstaja med spletnimi stranmi, ki ponujajo ogled filmov na spletu, neenotnost pri označevanju grafičnih ikon, Rokov bralnik elemente sicer prepozna, a ne dobi prave informacije o tem, ali je neka ikona namenjena predvajanju, ustavitvi ali uravnavanju glasnosti (prav tam).

Tako objektivni kazalci v obliki statističnih podatkov kot subjektivno mnenje enega izmed spletnih uporabnikov s posebnimi potrebami, potrjujejo, da je e- dostopnost v realnosti bližje mitu kakor resnici. Razloge za to lahko iščemo v nespoštovanju 203. člena² Zakona o elektronskih komunikacijah (ZEKom-1, Ur. l. RS, št. 109) s strani naročnikov in oblikovalcev spletnih strani. Ti namreč dostopnosti svojih spletnih strani največkrat ne omogočijo širšemu krogu spletnih uporabnikom, pač pa ciljni populaciji, ki jo v največ primerih predstavljajo ljudje brez posebnih potreb (RIS.org, 24. 11. 2014).

Na tem mestu naj izpostavimo, da je spletne strani glede dostopnosti torej možno razdeliti v dve skupini: v tiste, ki se priporočil glede oblikovanja širši populaciji dostopnih in uporabnih spletnih strani poslužujejo (kolikor smo raziskovale same, smo opazile, da so to največkrat spletna mesta, ki so že prvotno namenjena uporabnikom s posebnimi potrebami, npr. <http://www.zssm.si/> (Zavod za slepo in slabovidno mladino), <http://www.zveza-gns.si/> (Zveza gluhih in naglušnih Slovenije) ter spletne strani šol, kjer se izvaja prilagojeni program, npr. <http://www.osmsn.si/> (Osnovna šola Milke

² »/.../ spodbuja ohranitev odprtega in nevtralnega značaja interneta ter možnost dostopa in razširjanja informacij ali uporabe aplikacij in storitev po lastni izbiri končnih uporabnikov.« (ZEKom- 1, Ur. l. RS, št. 109)

Šobar Nataše Črnomelj), ter tiste, bi so usmerjene k nagovarjanju polnočutnih oseb (mednje sodijo predvsem oglaševalske spletne strani, npr. <http://nakup.pikapolonica.com/> (prodaja izdelkov za otroke) ali <http://www.kompas.si/> (turistična agencija)).

Po navedbah Shermanove, Mathurjeve in Belk Smithove (1997), večina spletnih strani (predvsem že zgoraj izpostavljenih tržno usmerjenih), cilja na »izrabo« posameznikovih psiholoških značilnosti³, zaradi katerih ti svojo pozornost usmerjajo v vsebino spletne strani. To dosežejo z (gledano iz vidika osebe s posebnimi potrebami) neprimernimi barvnimi kontrasti, pisavo, ki je težje berljiva, animacijami ter barvnimi utripajočimi signali, ki so lahko moteči za osebe z avtizmom, motnjo hiperaktivnosti in pomanjkljive pozornosti ali kognitivnimi primanjklaji, pa tudi za slabovidne, ker se ti posledično težje osredotočijo na konkretno vsebino.

Glavni razlog manjših možnosti učinkovitega učenja oseb s posebnimi potrebami ob pomoči spleta so torej nedostopne oz. neprimerno oblikovane spletne strani, ki so lahko, poleg nespoštovanja zakonsko predpisanih določil, posledica ignoriranja splošnih načel e- dostopnosti in načrtovanja za vse. **Po Stephanidisu (2001) bi te lahko definirali kot osnovna pravila sistematičnega uveljavljanja principov, metod in orodij v okviru informacijsko- komunikacijskega področja, ki splet na ravni dostopnosti in uporabnosti približajo čim večjemu krogu ljudi.**

Prednosti, ki jih imajo omenjena načela pred opredelitvijo potrebe po omogočanju dostopnosti spleta vsem uporabnikom v Zakonu o elektronskih komunikacijah, same vidimo v njihovi »oprijemljivosti« oz. nazornosti predlogov za oblikovanje dostopne spletne strani z vidika različnih področij posameznikovega splošnega funkcioniranja oz. delovanja.

Raznolikost spletnih uporabnikov kot razlog načrtovanja za vse

Lawton (2005) pravi, da se pozitivni učinki uresničevanja e-dostopnosti ne odražajo le pri osebah s posebnimi potrebami, pač pa na širši populaciji oseb, ki sta jim zaradi

³ Ljudi naj bi bolj privlačilo premikanje kakor statičnost, barvitost kakor sivine, glasnost kakor tišina (Sherman, Mathur in Belk Smith, 1997).

specifike njihovih primanjkljajev dostop do spletnih vsebin in uporaba spletnega gradiva kot učnega pripomočka, otežena.

Tekom procesa oblikovanja idejne zasnove spletne strani je tako, glede na opredelitve Stockholmske deklaracije (2004), najpomembnejše uresničevanje načela, ki pravi, da s tem, ko razvijmo spletne strani, dostopne čim širšemu krogu spletnih uporabnikov, prispevamo k višji ravni kvalitete njihovega življenja in splošne družbene blaginje. To lahko omogočimo s tem, da postanejo spletna mesta bolj odprta za potrebe posameznikov z različnimi primanjkljaji. Poleg oseb s posebnimi potrebami, so to še:

- osebe s kombiniranimi posebnimi potrebami oz. primanjkljaji (npr. oseba, ki je hkrati gluha in slabovidna);
- starejše osebe (informacijska družba se je začela razvijati, ko so bili sami že v srednjih letih, zato dela z IKT tehnologijo in spletom niso usvojili že prej. Drugi razlog njihove slabše operativnosti na spletu je napredujoči proces poenjanja njihovih splošnih moči in vzdržljivosti. Spletne strani se jim lahko prilagodi tako, da se uporablja večje ikone, jasno poudarjene bistvene informacije, ustrezne barvne kontraste ipd.);
- osebe z akutnimi boleznimi, okvarami ali oslavitvami (trenutna oz. začasna obdobja slabše operativnosti, ki vplivajo na posameznikovo delo na spletu, so največkrat posledica prehodne bolezni, nesreče, uprabe določenih zdravil, rehabilitacije po poškodbi ali kirurškega posega);
- osebe, ki jih pri delu na spletu ovirajo mehanične ovire v fizičnem okolju (osebe, ki delajo v hrupnem (skupinske pisarne) ali tihem (čitalnice) delovnem okolju)

Načela E-dostopnosti in načrtovanja za vse

Kot sintezo spoznanj o obstoječem razkoraku v dostopnosti do večine spletnih vsebin med polnočutnimi posamezniki in posamezniki z določenim primanjkljajem, so na spletni strani Združenja Word Wide Web (ang. World Wide Web Consortium ali krajše W3C) (Understanding the Four Principles of Accessibility, 2014) na osnovi štirih temeljnih načel e- dostopnosti (ki bi jih na vsebinski ravni lahko enačili z načeli

načrtovanja za vse) razvili idejo o tem, kako zagotoviti dostopnost spletne strani širokemu korgu uporabnikov. Avtorji omenjene spletne strani navajajo, da mora biti taka spletna stran:

- zaznavna (informacije na spletni strani morajo biti spletnemu uporabniku predstavljene na način, ki bo dostopen vsaj enemu izmed čutov njegovega senzoričnega sistema),
- delujoča (posamezni elementi in navigacijski sistemi na spletni strani morajo delovati),
- razumljiva (informacije in načini, na katere spletna stran informacije predstavlja, morajo biti za uporabnika razumljivi) in
- robustna (vsebina mora biti dovolj močna, da se lahko zanesljivo razlaga z raznovrstnih uporabniških agentov, vključno s podpornimi tehnologijami).

E-vključenost

Pustišek in Bešter (2005) širši socialni sistem, značilen za sodobni čas, imenujeta informacijska družba, s čimer povzameta njegovo poglavitno značilnost: konsistentno pretočnost in izmenjavo informacij. Splet ima pri tem veliko vlogo, saj uporabnikom ponuja širok nabor informacij z različnih interesnih področij (izobraževanje, politika, gospodarstvo, zabava, televizija, šport, gledališče, ...), hkrati pa lahko aktivna uporaba IKT za posameznika pomeni boljše možnosti za zaposlitev, dostop do informacij in socialne stike (Letno poročilo o informacijski družbi, 2007).

Stanju, ki sledi uresničevanju načel e- dostopnosti in načrtovanja za vse, in ki predstavlja informacijsko vključenost širkoga kroga ljudi (tudi oseb s posebnimi potrebami), pravimo e- vključenost. V praktičnem smislu to pomeni zavzemanje za cenovno ugoden in glede na načela e- dostopnosti primereno zasnovan splet, njegovo splošno razpoložljivost in nudenje digitalnih znanj (prav tam).

Tekom študija literature smo zasledile več primerov dobre prakse spodbujanja e-vključenosti v širšo socialno družbo, med katerimi bi izpostavile primer Velike Britanije. Leta 1995 so v omenjeni državi sprejeli Dissability Discrimination Act (DDA), v katerem je zapisano, da je potrebno spletne strani oblikovati na način, ki ne bo diskriminiral

oseb s posebnimi potrebami. Purves (2014) pravi, da je najverjetnejši razlog za uspešen prenos zamisli o e-vključenost v realno družbo v tem, da so za snovalce spletnih strani, ki osebam s posebnimi potrebami ne omogočajo vsaj osnovne dostopnosti (A kakovostni nivo) do vsebine svoje spletne strani, predvidene sankcije po uradni dolžnosti.

Same menimo, da je dobrodošlo, da se področje potrebe po vključevanju oseb s posebnimi potrebami v informacijsko družbo urediti tudi na zakonski ravni, obenem pa se nam ne zdi zanemarljivo opozoriti na dejstvo, da je sam proces uresničevanja tovrstnih predpisov odvisen od vsakega pripadnika določene družbe posebej. Najučinkovitejši proces vdružabljanja omenjene skupine bomo, po našem mnenju, dosegli takrat, ko bomo v svoji perspektivi osebo s posebnimi potrebami kot enakovrednega pripadnika družbe samoiniciativno povabili v (informacijsko) družbo, ga sprejeli in spoštovali, in ko naše ravnanje ne bo temeljilo zgolj na pravno-formalnih odlokih.

S tem bi prešli na višji nivo e- vključenosti, e- inkluzijo, ki bi posamezniku s posebnimi potrebami omogočila razvijanje socialnih veščin. V omenjenih okvirjih bi ga virtualne okoliščine, po eni stani podpirale v njegovi edinstvenosti in s tem ščitile, po drugi strani pa bi moral posameznik postati tudi bolj samostojen. Omenjeni misli se pridružujeta tudi Radojčeva in Mlakar (2011), ki pravita, da splet vsakega posameznika spodbuja k samostojnosti, hkrati pa k aktivnejši vlogi v družbi, pri čemer bi same dodale repliko. Menimo namreč, da s tem, ko posameznik na eni strani postaja vse bolj samostojen, hkrati raste v svojem dostojanstvu. Na tem mestu bi se tako rade dotaknile besed intervjuvanca Roka, ki pravi:

»Občutek, ki te preplavi, ko spoznaš, da si sposoben samostojno obvladati internet, je super. Saj je bilo na začetku res veliko dela s tem, da sem se naučil, kako moram kaj prijeto, klikniti in kako moram biti ves čas zbran. No, zdaj mi vse te veščine pridejo zelo prav. Počutim se manj odvisen od drugih (25. 11. 2014).«

Samostojnost, ki jo same doživljamo kot sicer precej relativen pojem, moramo spodbujati glede na posameznikove zmožnosti. Tako lahko samostojnost pomeni že zmožnost osebe A, ki ima lažjo motnjo v duševnem razvoju, da odpre želeno spletno

stran, ali to, da oseba B, ki ima avtizem, ob pomoči spremljevalca na spletnem mestu prepozna sliko, zvok ali katero koli drugo informacijo.

Samostojnost posameznika s posebnimi potrebami na spletu je, z vidika uresničevanja učinkovitega učenja in poučevanja, pomembna predvsem zato, ker posameznika oddaljuje od fenomena naučene nemoči⁴. S tem, ko spletne strani postanejo dostopne njegovemu senzo- motoričnemu in kognitivnemu sistemu, postane brskanje po spletu izkušnja samostojnega dela, pri čemer je bistvena njegova aktivnost.

OBLIKOVANJE SPLETNIH STRANI PO MERI UPORABNIKOV S POSEBNIMI POTREBAMI

Osnovne smernice za doseganje dostopnosti spletnih strani osebam s posebnimi potrebami

Osnovne smernice, ki izhajajo iz štirih temeljnih načel e- dostopnosti in načrtovanja za vse, omogočajo osebam s posebnimi potrebami, da dostopajo do spletnih vsebin z enakovrednimi možnostmi kot polnočutni posamezniki. Spodaj oblikovan pregled temeljnih usmeritev pri postavljanju spletnih strani predstavlja sintezo priporočil, ki jih navajajo smernice za vsebinsko dostopnost spletnih strani (Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) Overview, 15. 11. 2014), infomacijsko- komunikacijski standardi (http://www.mcass.gov.on.ca/en/mcass/programs/accessibility/info_comm/, 15. 11. 2014) ter spletna stran ameriškega centra za osebe s primanjkljaji (<http://webaim.org/intro/#people>, 15. 11. 2014). Razdeljene so v skupine, glede na to, na katero izmed načel e-dostopnosti so vezane.

Postopek oblikovanja širšemu krogu uporabnikov dostopnega, razumljivega in uporabnega spletnega mesta je torej potrebno začeti pri pregledu osnovnih načel e-dostopnosti in smernic načrtovanja, ki predstavljajo podrobnejšo analizo omenjenih načel, v nadaljevanju pa te smernice uresničevati glede na kakovostne standarde, ki določajo, kako dobro je določena spletna stran približana potrebam in specifikam

⁴ Prepričanje v lastno nesposobnost spremembe poteka dogodkov, čeprav so ti realno spremenljivi. Prepoznamo jo lahko v situacijah ki so obremenilne za posameznika, zato ta razvije misel o tem, da njihovega poteka na more nadzorovati. Če mu poteka stresnih situacij večkrat ne uspe preusmeriti v želeno smer, razvije občutek lastne nemoči in nezmožnosti vplivanja, ki ga prenese v druge stresne situacije (Carmichael, 2007, v Tement, 2012).

delovanja posameznega uporabnika (<http://www.w3.org/WAI/intro/people-use-web/principles>, 14. 11. 2014).

- **ZAZNAVANJE**

Informacije, ki so predstavljene na spletu, morajo biti uporabnikom predstavljene tako, da jih ti lahko zaznajo. To pomeni, da moramo uporabnikom zagotoviti besedne alternative za vso nebesedno vsebino, vsebino mora biti oblikovana tako, da je vidna v večih oblikah (brez izgube informacij ali strukture). Prav tako moramo ločiti vsebino od ozadja ter poskrbeti, da vsebina ni časovno omejena.

VELIKOST BESEDILA:

- Nekateri potrebujejo večji tekst kot drugi – priporočena je uporaba relativnih velikosti pisav (14).
- Potrebno je omogočati velike tipe pisav, izogibamo se besedilom v rastrskih slikah.
- Zagotovimo kontrolnike, ki omogočajo, da uporabnik sam spreminja velikost besedila (do 200%).

SLOG IN POSTAVITEV BESEDILA:

Slog in postavitev besedila lahko vplivata na enostavnost ali težavnost pri branju vsebin.

- Izogibati se moramo celostranski in sredinski poravnavi (glede na načela lahkega branja je priporočljiva levostranska poravnava).
- Uporabljamo velike in male črke – skladno s pravopisom.
- Omogočamo dovolj velik razmik med vrsticami ter ikono, ki razmik poljubno poveča (vsaj 1,5).
- Uporabljamo lahke berljive fonte.

BARVE IN KONTRASTI

- Kontrast med besedilom ter sliko ali ozadjem naj bo dovolj močan, da bo posredovana informacija lahko prispela do uporabnika.
- Informacije, ki so posredovane z barvo, moramo zagotoviti tudi v drugi obliki (npr. z besedilom).

VEČPREDSTAVNOST

- Nebesedna vsebina (slike, video, zvok) je podprta, obrazložena in označena z jasnim tekstom (video vsebine obogatimo s podnapisi, za avdio vsebine omogočimo ustrezne prepise/napise).
- Video ali avdio posnetki morajo biti visoko ločljivi (brez šumov v ozadju ter jasna slika).
- Ustvarimo vsebino, ki je lahko predstavljena na več načinov.
- Vsebino predstavimo na način, da se pri uporabi različnih bralnikov vsebinsko in strukturno ne spremeni.

SINTEZA GOVORA

- Glasovno vodenje – omogoča, da uporabnik prekine branje, poveča ali zmanjša glasnost.

CAPTCHA

- Zagotoviti moramo druge besedilne alternative za tovrstne znake oz. omogočiti, da spletna stran vsebuje drugačno CAPTCHA z drugim načinom prikazovanja.
- Omogočimo uporabnikom, da obidejo test in kljub temu potrdijo spletno mesto.
- Omogočimo, da že registriranim uporabnikom ni potrebno vedno znova izpolnjevati testa.

• **DELOVANJE**

POVEZAVE

- Povezave na spletni strani poimenujemo z besedilom; naj bodo jasne ter lahko dostopne.
- Omejimo število povezav na spletni strani ter jih vidno ločimo od ostalega teksta.

NAVIGACIJA

- Naslovi spletnih strani naj imajo naslove, ki opisujejo izbrano temo. Tako jih pri iskanju lažje in hitreje najdemo.
- Na podstrane dodamo povezavo na domačo stran.

UPORABA MIŠKE

- Spletna stran naj bo dostopna zgolj z uporabo tipkovnice.

UPORABA TIPKOVNICE IN FUNKCIJE TAB

- Omogočimo brskanje po spletni strani s tipkovnico.
- Omogočimo sprožitev določenih akcij s tipkovnico.

- Dodamo povezavo na vrhu, ki vodi na osnovno stran.

MOTEČI DEJAVNIKI

- Uporabnik lahko sam odstrani ali začasno ustavi moteči element (vsebina, ki se premika ali utripa).
- Uporabniku je omogočeno, da zvok predvaja, kadar to sam želi (in ne, da se le-ta predvaja samodejno).
- Zmotni elementi/ prekinitve so vodeni s strani uporabnika (npr. posodabljanja).

ČASOVNA OMEJENOST

- Spletna stran ali aplikacija naj ne vsebuje časovne omejitve.
- Če poteče čas uporabe spletne strani, lahko uporabnik ponovno naloži spletno mesto brez izgube podatkov.

• **RAZUMEVANJE:**

- Besedila naj bodo berljiva in razumljiva.
- Uporabniku je omogočeno izogibanje napakam ter popraviljanje le-teh.

OBLIKOVANJE BESEDILA

- Uporabljamo oznake za naslove in opise tém; zagotoviti moramo tudi opisne naslove in opisne oznake.
- Besedilo ločimo s podnaslovi.
- Pri naštevanju uporabimo vertikalni seznam.

ODPIRANJE NOVIH POJAVNIH OKEN

- Ob osredotočenosti na določen element se ne sproži nobeno novo okno, ne da bi ga uporabnik pred tem ne potrdil.
- Preden se odpre novo okno, o tem obvestimo uporabnika.

OSVEŽEVANJE STRANI IN POSODABLJANJE

- Spremembe na strani mora potrditi uporabnik, saj lahko pri posodabljanju pride do sprememb v strukturi ali vsebini.

NAVODILA IN POMOČ PRI VNOSU

- Uporabnikom omogočimo ustrezna navodila za izpolnjevanje vnosov ter mu omogočimo funkcijo Pomoč (dodatna jasna obrazložitev).

PREPREČEVANJE NAPAK IN OBNOVITEV VZORCEV

- Na spletnih straneh, kjer vnašamo podatke, moramo uporabnikom omogočiti, da avtomatično zaznajo napake, jih označijo ter jim opišejo možne popravke.
- Omogočiti mu moramo različne formate vnašanja podatkov.
- Omogočiti mu moramo tudi možnost, da pred pošiljanjem podatke preveri in popravi.

- **ROBUSTNOST**

Vsebina mora biti dovolj močna, da se lahko zanesljivo razlaga z raznovrstnih uporabniških agentov, vključno s podpornimi tehnologijami.

- Oblikovalec naj nastavi relativne in ne absolutne velikosti pisave.

Preverjanje ustrezne dostopnosti spletnih strani

Stopnjo ustrezne dostopnosti do spletne strani določimo na podlagi že prej omenjenih kakovostnih standardov, med katerimi poznamo (<http://www.w3.org/TR/UNDERSTANDING-WCAG20/conformance.html#uc-levels-head>, 14. 11. 2014):

- kakovostni standard A,
- kakovostni standard AA in
- kakovostni standard AAA.

Kakovostne standarde določimo tako, da pogledamo, koliko prioriteta, postavljenih pri posameznem vsebinskem določilu znotraj smernic za načrtovanje ustrezajo. Ker gre za zelo razvejano področje, same pa smo v zgoraj predstavljenih smericah povzele le osnove dostopnosti, navajamo zgolj primer določanja kakovostnega standarda po pravilih, ki jih opredeljuje spletna stran <http://www.w3.org/TR/WAI-WEBCONTENT/#priorities> (14. 11. 2014).

Primer:

1. Načelo e- dostopnosti in načrtovanja za vse:
VSEBINA SPLETNE STRANI MORA BITI ZAZNAVNA

2. Vsebinsko določilo znotraj omenjenega načela:
ZAGOTAVJANJE ALTERNATIVNIH OBLIK PREDSTAVITVE VSEBINE

2.1. Prioriteta št. 1 znotraj omenjenega vsebinskega določila:
ZAGOTAVLJANJE NETEKSTOVNIH (slike, grafi, tabele, animacije, ...)
ALTERNATIVNIH OBLIK TEKSTOVNIM OBLIKAM

2.2 Prioriteta št. 2. znotraj omenjenega vsebinskega določila:
ZAGOTAVLJANJE TEKSTOVNEGA OPISA NETEKSTOVNIH ELEMENTOV (ne gre
za alternativo, ampak oporo za lažje razumevanje)

2.3. Prioriteta št. 3 znotraj omenjenega vsebinskega določila:
ZAGOTAVLJANJE GOVORNE PREZENTACIJE TEKSTOVNIH OBLIK,
SLIKOVNEGA GRADIVA IN DRUGIH MULTIMEDIJSKIH ELEMENTOV (npr.
animacije)

2.4 Prioriteta št. 4 znotraj omenjenega vsebinskega določila:
ZAGOTAVLJANJE ALTERNATIVNIH OBLIK ZA MULTIMEDIJSKE ELEMENTE V
OBLIKI DRUGIH SINHRONIZIRANIH ELEMENTOV (npr. zvočno in slikovno animacijo
za posameznika, ki je gluha, priredimo v slikovno animacijo s podnapisi).

Če poljubna spletna stran ustreza samo prioriteti št. 1, na omenjenem področju dosega kakovostno raven »A.« V kolikor upošteva prvo in drugo prioriteto, jo lahko uvrstimo v kakovostno raven »AA,« če pa upošteva prvo, drugo in tretjo (lahko pa tudi vse nadaljnje) prioritete, pa sodi v najvišjo kakovostno raven široke dostopnosti spletne strani na področju zaznavanja.

Na enak način ocenjujemo vsa ostala vsebinska določila, pri čemer oceno kakovosti dostopnosti spletne strani kot celote ocenimo tako, da pogledamo, katero kakovostno raven dosega na največ vsebinskih področjih (<http://www.w3.org/WAI/intro/people-use-web/principles>, 15. 10. 2014).

Če želimo dostopnost oz. ustreznost določene spletne strani preveriti s širšega zornega kota, ne le naše ocene, nam avtorji Informacijsko- komunikacijskih smernic

http://www.mcass.gov.on.ca/documents/en/mcass/accessibility/iasr_guides/website_en.pdf, 13. 11. 2014) svetujejo še tri dodatne korake preverjanja ustreznosti:

1. AVTOMATIČNO OCENO PODPORNE TEHNOLOGIJE

- Spletno stran preverimo z različno podporno tehnologijo (razni bralniki vsebine, vizualni opomniki, tabbing sistem), ki nam povedo, kje so morebitne napake.
- Enako lahko storimo na spletnih portalih, ki nam na podlagi lastnih smernic povedo, kje na spletni strani so opazili napake.

2. UPORABIKOVO TESTIRANJE in NJEGOVA POVRATNA INFORMACIJA

- Če je le mogoče, je dobro, da spletno stran testirajo osebe s primanjkljaji (na različnih področjih). Le one nam lahko namreč najbolj nazorno povedo, kje so zasledili ovire, ter podajo konkretne nasvete za izboljšave.

3. ODPRAVA IN ZABELEŽENJE NEPRAVILNOSTI

- Preden spletno stran objavimo, upoštevamo vse prejete nasvete ter se posvetujemo z oblikovalcev, ki jih skuša nato vnesti v virtualni svet.
- Vodimo evidenco prejetih nasvetov in popravkov.

Po Rokovem mnenju (osebna komunikacija, 25. 11. 2014) so med najbolj dostopnimi spletnimi stranmi za slepe <http://www.bbc.co.uk/radio4>, <http://www.siol.net/> in <http://www.anglistika.net/>. Pravi, da se razlike v kakovosti največkrat pokažejo med javnimi spletnimi stranmi. Tako je sam primerjal dostopnost BBC-jeve spletne strani in multimedijskega portala RTV Slovenija, pri čemer prvo spletno mesto ocenjuje kot splošno zelo dobro urejeno in dostopno, drugo pa kot kaotično. Zmotilo ga je preveč ikon ter »mešanje« slik in videoposnetkov.

Smernice za načrtovanje dostopnosti šolskih spletnih strani

Pri oblikovanju spletnih strani šol, v katere so vključeni otroci s posebnimi potrebami, je pomembno upoštevati že predstavljena načela in smernice, s katerimi otrokom omogočimo čim večjo vključenost v virtualno dogajanje.

Če pogledamo širše in se osredotočimo na oblikovanje spletnih strani šol, kjer večino učencev predstavlja »normativna« populacija, moramo, po opredelitvah portala safe.si (20. 11. 20104) poskrbeti predvsem za táko stran, ki bo otrokom zagotavljala varnost in ohranjala njihovo zasebnost. To v praksi pomeni, da mora šolska spletna stran onemogočati kakršnokoli identifikacijo posameznega otroka.

Šola je kot izvajalka in nosilka vzgojno- izobraževalne dejavnosti po pravni uveljavitvi Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja iz leta 2004 ter skladno z določili Zakona o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1) iz leta 2007 dolžna narediti vse, da se osebne podatke otrok, objavljene na spletu, zavaruje in da se jih predstavlja v dobri luči.

V kolikor želi na šolski spletni strani objavljati otrokove fotografije, snemanja, intervjuje, fotografije izdelkov in ostale informacije, ki se navezujejo na posameznega otroka, mora pridobiti pisno soglasje staršev, ki velja za tekoče šolsko leto. Iz soglasja mora biti razvidno za kakšno vrsto objave gre, ter kje in koliko časa bo vidna javnosti (<http://safe.si/podrocja/izobrazevanje-in-vzgoja-za-ucitelje/otrokom-prijazna-solska-spletna-stran>, 20. 11. 2014).

Na portalu safe.si (20. 11. 2014) so navedeni tudi konkretni nasveti, kako oblikovati šolsko spletno stran:

- Fotografije učencev ter izdelki: bolje je, če objavljamo skupinske fotografije učencev ter pod slike zapišemo zgolj imena učencev. Na enak način ravnamo tudi, ko gre za video posnetek ali učenčev izdelek.
- Elektronski naslovi: ko na spletno stran vključujemo povezave drugih spletnih vsebin, se moramo prepričati o primernosti njihove vsebine za ciljno publiko. Prav tako se izogibamo objavljanju osebnih elektronskih naslovov učencev ter zaposlenih.
- Vsebina in avtorske pravice: pred objavljanjem besedil se je potrebno prepričati, da ne vsebuje kakršnih koli izjav, ki bi omogočale identifikacijo otroka. Obenem moramo biti tudi pozorni, da upoštevamo avtorske pravice.
- Spletni pripomočki: v kolikor na svoji spletni strani uporabljamo spletne števec ali iskalnike, preverimo, ali ti vsebujejo povezavo do oglaševalskih strani. V kolikor jih, je dobro, da presodimo, če so tovrstne vsebine primerne.

- Uporaba pripomočkov za povratne informacije ter varstvo podatkov: dobro moramo premisliti, na kakšen način želimo prejemati povratne informacije, kako bomo prejete podatke zaščitili oz. jih uporabili na spletni strani.

ZAGOTAVLJANJE SPLETNE VARNOSTI

Poleg ukrepov za spodbujanje e-dostopnosti in posledične e-vključenosti oseb s posebnimi potrebami ter oblikovanja spletnih strani po meri njihovih funkcionalnih značilnosti, naj izpostavimo tudi potrebo po varnosti posameznika pri delu na spletu. Ko na tem mestu govorimo o »posamezniku,« imamo v mislih tako polnočutno osebo kot osebo s posebnimi potrebami, saj je po Maslowu (1954, v Varga, 2003) potreba po varnosti ena najosnovnejših posameznikovih potreb, in tako skupna točka vseh ljudi, ne glede na njihove ostale individualne potrebe.

Menimo, da lahko idejo o zgoraj izpostavljenem psihološkem dejstvu iz realnega sveta prenesemo tudi v virtualne situacije, pri čemer bi rade izpostavile problematiko posameznikove ambivalentnosti občutkov varnosti na spletu. Uporabnik spletnih storitev, po eni strani, zaradi posrednega stika z virtualno resničnostjo, občutka izpostavljenosti spletnim nevarnostim nima, po drugi strani pa ga tako virtualno kot realno socialno okolje (predvsem mediji) opozarjata na vse bolj prikrite in manipulativno zastavljene oblike spletnih tveganj, zaradi česar le- ta ni oddaljen niti od občutka lastne ogroženosti (Tomšič, 2014a).

Ker so lahko posledice nekaterih virtualnih dejanj (lastnih ali dejanj drugih) hujše kot bi bila izhodiščna neenakovrednost dostopa do spletnih vsebin različnim uporabnikom, moramo posameznike tekom procesa spodbujanja samostojnosti v virtualnem svetu seznaniti s tveganji in priporočili glede varnosti tako na spletu kot na socialnih omrežjih, ki so danes predvsem med mlajšimi uporabniki zelo priljubljena. Omogočiti jim moramo varen računalnik ter jim predstaviti pravila spletnega bontona.

Spletna tveganja in varnostna priporočila

Vidmar (2002, str. 501) pravi, da je »varnost /.../ izključevanje nevarnosti.« Slednja se, po opredelitvah Poljančeve (2012), v virtualnem svetu kaže v obliki hekerjevih⁵ teženj po vdoru bodisi v uporabnikovo računalniško opremo bodisi v posameznikovo fizično zasebnost in integriteto. Vidmar (2002) meni, da o popolni zaščiti fizične osebe, ki s svojo virtualno identiteto vstopa v spletne situacije, ne moremo govoriti, vseeno pa spletni portali⁶ navajajo veliko napotkov o vzpostavljanju tolikšne stopnje posameznikove spletne varnosti, ob kateri bo verjetnost hudih posledic hekerjevega neavtoriziranega vstopa ali naših nepremišljenih spletnih ravnanj manjša kot bi bila sicer.

Tveganja, ki ogrožajo posameznikovo identiteto

Storitve druge spletne generacije omogočajo posameznikom, ki vstopajo na spletna mesta, postavitev v vlogo ustvarjalca in posredovalca in ne le »pasivnega« sprejemnika informacij, s čimer jim dopuščajo veliko svobode pri izražanju, hkrati pa prednje postavljajo toliko večjo zahtevo po odgovornosti za lastna dejanja (Podgornik, 2011). V 99 odstotkih primerov je namreč posameznik tisti, ki realizira spletne nevarnosti s svojim nepremišljenim početjem. Ta navadno izhaja iz slabšega poznavanja tveganj v virtualnem prostoru ali »pomanjkanja skepse.« (Zagorac, 2014, str. 29).

Oblike spletnih nevarnosti z najhujšimi posledicami v realnem življenju so različne vrste prevar oz. manipulativnih dejanj, poznane pod skupnim imenom socialni inženiring. Mednje, po opredelitvah Hitrega vodnika abc varnosti na spletu (2011), uvrščamo naslednje:

- nigerijsko oz. loterijsko prevaro (gre za prevaro, pri kateri goljuf preko privlačnih ponudb (uporabnik je zadel veliko vsoto denarja, odkrili so skrite rezerve denarja na uporabnikovem bančnem računu ali ga prepoznali kot dediča ogromnega premoženja) vzpostavi komunikacijo z uporabnikom, največkrat preko elektronske pošte, spletnih oglasnikov ali družabnega omrežja Facebook. Nato goljuf prosi uporabnika za njegove podatke ter poravnavo določenih

⁵ Heker je, glede na opredelitve Slovarja novejšega besedja slovenskega jezika (<http://bos.zrc-sazu.si/c/SNB/neva.exe?name=snb&expression=heker&hs=1>, 5. 12. 2014), oseba, ki »vdira v računalniške sisteme« oz. »z navdušenjem spreminja programsko opremo.«

⁶ www.safe.si, www.varninainternetu.si, www.varnostnaspletu.si.

stroškov zaradi različnih izmišljenih razlogov. Goljuf denar, ki mu ga uporabnik nakaže največkrat preko plačilnega mehanizma Western Union ali MoneyGram⁷, navadno preusmeri na transakcijske račune v države, kjer je pregon tovrstnih dejanj otežen, npr. v Nigerijo, Benin, Gano, ali Kamerun);

- phishing (ribarjenje, zabljanje; gre za vrsto prevare, pri kateri želi napadalec od žrtve pridobiti osebne podatke, ki so največkrat vezane na številko in pin kodo posameznikove plačilne kartice. Pojavne oblike, preko katerih se tovrstne prevare približajo potencialni žrtvi, so elektronska sporočila ali pojavna okna v brskalniku. Za razliko od nigerijske oz. loterijske prevare, pri phishingu ne gre za posameznikovo aktivnost v smislu nakazovanja denarja, saj to, po prevzemu posameznikovih podatkov, naredijo goljufi. V tem smislu je še bolj pritajena.);
- pharming (lažno prikazovanje; gre za naprednejšo obliko phishinga, ki jo je težje prepoznati. O pharmingu govorimo takrat, ko spletni prevaranti uporabnika preusmerijo od prvotne spletne strani, ki jo ta želi obiskati, na lažno, vizualno skoraj identično spletno stran. To spletno stran postavijo sami z namenom pridobivanja uporabnikovih podatkov preko njihove registracije ali vpisa. Postopek pharminga poteka tako, da heker ob tem, ko uporabnik v brskalnik vtipka naslov zelene spletne strani, neposredno »napade« DNS (strežnike), in s tem uporabnika preusmeri na lažno spletno stran. Uporabnik spletnih storitev tako sploh ne ve, da je bil zaveden);
- typosquatting (slovenskega ekvivalentnega izraza za tovrstno goljufijo še ni; gre za podobno strategijo dostopanja do posameznikovih podatkov preko spleta, ki pa, v nasprotju s pharmingom, ne temelji na neposrednem »napadu« na stežnik, pač pa na izrabljanju posameznikovih tipkarskih napak pri vpisovanju zelenega spletnega naslova v brskalnik. Preko tipkarskih napak uporabnik vzpostavi povezavo z imitacijo pravih spletnih strani, na katere uporabnik vnese svoje uporabniško ime in geslo, s tem pa posreduje svoje podatke goljufom);

⁷ V primerih obeh plačilnih sistemov gre za hiter prenos denarja do prejemnika (goljufa), pri čemer sledenje prenosu denarja ni možno. (<https://www.varninainternetu.si/2012/ponudbe-za-kredit/>, 13. 11. 2014)

- cybersquatting (slovenskega ekvivalentnega izraza za tovrstno goljufijo še ni; gre za prevaro, v katero goljufi zajamejo ljudi, ki imajo od postavitve svoje spletne strani premoženjsko korist. Ker je tovrstna spletna stran obče prepoznavna, množično obiskana, naročnik spletne strani pa od nje pridobiva finančno korist, goljufi to zlorabijo tako, da postavijo zatipkane ali registrirane spletne strani s podobno naslovno in vsebinsko domeno, a drugačnim namenom od izvirne. Podobno kot zgoraj opisane prevare, od uporabnika spletnih storitev registracijo in s tem izdajo svojih (bančnih) podatkov).

Skupna značilnost zgoraj naštetih spletnih nevarnostih je njihova namembnost. Za vse namreč velja, da so usmerjene v krajo in zlorabo posameznikovih osebnih podatkov⁸ ter možnosti prevzema njegove identitete (Smernice za preprečevanje kraje identitete, 2014).

Havličkova (2012) prevzem posameznikove osebne identitete opredeljuje kot posebno »vrsto hudega in nepovratnega posega v informacijsko zasebnost,« kar je potrjeno tudi s pravno-formalnega vidika, saj le- ta v četrtem odstavku 143. člena Kazenskega zakonika RS (KZ-1, Ur. l. RS, št. 55) opredeljena kot vrsta kaznivega dejanja, za katero so predvidene uradne sankcije⁹.

Kljub predpisanim uradnim sankcijam za tatove identitet drugih ljudi, Poročilo o omrežni varnosti za leto 2013 (2014) navaja, da so nigerijske oz. loterijske prevare ter phishing v lanskem koledarskem letu doživele porast (prve za 30%, druge za 50% glede na leto 2012). Kot navaja SI-CERT (Slovenian Computer Emergency Response Team) (osebna komunikacija, 19. 11. 2014), je število tovrstnih goljufij poraslo zato, ker zakonsko še vedno ni urejen pregon oseb, ki denar iz Slovenije nakažejo v države kot so Nigerija, Kamerun ali Benin, in ker osebe oškodovanosti velikokrat niti ne prijavijo policiji.

Vsak primer zlorabe posameznikove identitete pa privede do dolčenih posledic, ki segajo preko meja materialnega vidika (praznjenje bančnega računa, poslovanje s

⁸ Kraja osebnih podatkov je usmerjena predvsem v pridobivanje podatkov o številki posameznikove kreditne kartice, njegovih uporabniških imen, gesel in digitalnih potrdilil. Uporabniki morajo posebno pozornost nameniti varovanju svoje EMŠO in davčne številke, saj gre za enolična indikatorja, kar pomeni, da pripadata samo eni osebi na svetu (Smernice za preprečevanje kraje identitete, 2014).

⁹ »Kdor prevzame identiteto druge osebe in pod njenim imenom izkorišča njene pravice, si na njen račun pridobiva premoženjsko korist ali prizadene njeno osebno dostojanstvo, se kaznuje z zaporem od treh mesecev do treh let.« (KZ-1, Ur. l. RS, št. 55)

posameznikovimi vrednostnimi papirji, ipd.), saj negativno vplivajo tudi na posameznikovo osebnostno integriteto. Žrtve tovrstnih dejanj, sklicujoč se na navedbe Smernic za preprečevanje identitete (2014), tako velikokrat trpijo zaradi izgube dostojanstva, časti, dobrega imena, pa tudi stresa in čustvenih motenj (glej priogo 2).

Med preventivnimi ukrepi pred krajo identitete, ki jih navajajo avtorji Smernic za preprečevanje kraje identitete (2014), bi izpostavile naslednje:

- uporaba »močnih« gesel (dolgih in zapletenih kombinacij malih in velikih črk ter števil), ki so poznani le nam, in ki jih pogosto menjavamo;
- izogibanje pošiljanju in objavljanju osebnih podatkov na spletu;
- pregled pravil in pogojev uporabe spletnih storitev ter preveritev, komu lahko določena spletna stran posreduje naše podatke ter za kaj jih lahko uporabi.

Šterkova in Petkova (2013) sta sestavili vsebinski diapazon nasvetov varne rabe spletnih storitev za zagotovitev večje varnosti pred krajo osebnih podatkov, med katerimi bi izpostavile slednje:

- ignoriranje elektronskih sporočil, ki od nas zahtevajo osebne in finančne podatke;
- nastavitve zasebnega brskalnika, ki ne shranjuje zgodovine naših spletnih ogledov (glej prilogo 3);
- ustanovitev dodatnega elektronskega naslova, iz katerega ni razvidno, kdo smo (uporabniško ime naj bo nenavaden vzdevek ali fiktivno ime, npr. »LittleMissSunshine@ /.../«);
- izključitev spletne kamere, ko je ne uporabljamo več;
- izogibanje razpošiljanju verižnih sporočil (naš elektronski naslov se lahko namreč znajde na seznamu prejemnikov nezaželene oz. »spam« pošte).

Med ostala, za posameznikovo osebnostno integriteto manj nevarna, vseeno pa negativna tveganja z vidika vpliva na psihično področje posameznikove biti, Poljančeva (2012) uvršča spletno nadlegovanje, ki lahko preraste v zmerjanje, kruti

obroč¹⁰ ter izpostavljenost sovražnim vsebinam, na primer žaljivemu, neprimernemu ali nespodobnemu govoru, ter ogrožanju posameznikove varnosti.

Kot pomemben varnostni ukrep pri zagotavljanju ne le občutka, ampak dejanske varnosti, je potrebno uporabnike naučiti zaupati svoji intuiciji. Že na začetku poglavja smo omenile ambivalentnost v povezavi s posameznikovim občutenjem varnosti na spletu, zato je, kot navajata Šterkova in Zupaničeva (2006), potrebno posebej mlajše otroke spodbuditi k izražanju občutkov morebitnega neugodja ob vsebinah in dejavnostih na spletu, s čimer zmanjšamo možnosti njihove notranje stiske in nelagodja.

S podobno zaključno mislijo bi se usmerile tudi na osebe s posebnimi potrebami, pri katerih bi posebej poudarile pomen spremljevalčeve (učiteljeve, starševe, ...) stalne pozornosti na morebitno prisotnost stiske pri otroku oz. uporabniku. Zaradi heterogenosti skupine oseb s posebnimi potrebami težko posplošujemo, vendar lahko trdimo, da je izražanje notranje razrvanosti pri nekaterih osebah znotraj ciljne populacije izjemno težko prepoznati (Metljak idr., 2010, v Medvešček Vukoje, 2011).

Tako naj na tem mestu izpostavimo naše mnenje o tem, da je določena stopnja nadzora pri osebah s posebnimi potrebami vedno nujna v kolikor se želimo izogniti njihovim stiskam (psihičnim, čustvenim, ...), ki lahko nastanejo ob delu oz. učenju na spletu. To ne pomeni, da oviramo proces njihove samostojnosti pri delu ali zmanjšujemo možnosti učinkovitega učenja oz. poučevanja, saj je prav občutek varnosti, ki ga lahko kot specialni in rehabilitacijski pedagog posamezniku ponudimo v realnem svetu (preko pogovora o učenečevem delu in nevarnostih na spletu, fizičnih usmeritev pri delu, zgolj sedenju ob posamezniku, ki samostojno dela na spletu, pohvalah o dobrem delu, ...), nujno potreben za to, da se bo posameznik s postopnim zmanjševanjem nadzora krepil ter postal vse bolj samostojen.

Tveganja, ki ogrožajo delovanje posameznikove računalniške opreme

Poleg spletnih nevarnosti, ki so usmerjene v neposredno škodovanje uporabniku in njegovi identiteti, obstaja tudi drugi sklop nevarnosti, katerega škodljivi nameni so

¹⁰ Gre za obliko spletnega zmerjanja, ki se formira s postavitvijo spletne strani, na kateri se izbran krog posameznikov posmehuje svojim sošolcem ali znancem (Poljanec, 2012).

usmerjeni na povzročanje težav pri uporabi posameznikove računalniške programske opreme (Poljanec, 2012).

Med škodljivo programsko opremo, ki se brez uporabnikovega vedenja ali privolitve vtihotapi v njegov računalniški sistem in ga poškoduje, Poljančeva (2012) uvršča viruse, črva kot posebno vrsto virusa, trojance oz. trojanske konje ter »flood.«

Posebno pozornost pa je potrebno posvetiti tudi vohunskim programom (ang. »spyware«), ki se na uporabnikov računalnik prenašajo preko nekaterih s spleta snetih datotek (računalniških iger, glasbe, filmov, ...). Njihova osnovna namembnost je spremljanje in pošiljanje podatkov o dejavnosti posameznika na računalniku drugim pravnim ali fizičnim osebam. Če se podatki, ki jih vohunski programi pošiljajo drugim, uporabijo za to, da, denimo, tržno podjetje določenemu uporabniku pošilja oglasna sporočila, posledice niso hude, drugače pa je v primerih, ko za vohunskim programom stoji posameznik, ki podatke o našem delovanju na računalniku zbira z namenom polastitve naših osebnih podatkov (Poljanec, 2012).

Priporočila, ki jih navaja spletna stran varninaintereantu.si (2013) za zmanjševanje možnosti vdora škodljive programske opreme v uporabnikov računalniški sistem, so:

- redno posodabljanje računalniškega sistema, brskalnikovih vtičnikov, antivirusnih programov¹¹ ;
- uporaba požarnega zida¹² ;
- iskanje virusov z optičnim čitalnikom virusov¹³.

¹¹ Nekateri izmed brezplačnih programov za posodabljanje računalniških sistemov so AVAST, Nod32 Antivirus System in Trend Micro.

¹² Brezplačna namestitev požarnega zida je mogoča preko Zone Alarm Personal Firewall, Outpost Firewall, Sunbelt Keiro Personal Firewall.

¹³ Primera optičnega čitalnika virusov sta Ad-Aware ali Spybot Search & Destroy.

Same bi ocenile, da učenje oz. poučevanje veččin vzpostavljanja tovrstne zaščite posameznika s posebnimi potrebami na spletu ni prvenstvena domena, h kateri bi stremeli v svojih (specialno)pedagoških namenih, saj lahko zanjo ustrezno poskrbijo druge, za to usposobljene osebe (informatik, računalničar ali laični poznavalec informacijsko-komunikacijskih in spletnih sistemov). Pomembno se nam zdi predvsem delo na uporabnikovem uspešnem prepoznavanju, izogibanju in zoperstavljanju spletnim tveganjem, ki neposredo ogrožajo njegovo identiteto (npr. phishingu ter nigerijskim oz. loterijskim prevaram).

Tveganja na socialnih omrežjih

Primarna namena ustanovitve socialnih omrežij sta povezovanje in virtualno druženje posameznikov, kar prinaša številne pozitivne posledice: možnost enostavne medosebne komunikacije med posamezniki, ki so sicer fizično oddaljeni drug od drugega; jasen pregled informacij o posamezniku, ki je včlanjen na spletno stran; predstavitev uporabnikovih interesov in vsakodnevnih dejavnosti preko ene ali več multimedijskih oblik (slike, videoposnetki, lastni zapisi), ipd. S tem, ko na eni strani govorimo o dobrih straneh, pa ne smemo pozabiti niti na vse več tveganj, ki jih je moč najti na tovrstnih spletnih mestih (Hitri vodnik abc varnosti na spletu, 2011).

Danes med najbolj priljubljena socialna omrežja uvrščamo Facebook, Twitter, Google+, Tumblr in LinkedIn, med katerimi ima največ uporabnikov Facebook (<http://www.optiweb.com/priljubljenost-druzabnih-omrezij/>, 22. 11. 2014). Rushtonova (2014) navaja, da bilo le- teh konec oktobra 2014 na omenjenem spletnem mestu več kot milijarda in dvesto tisoč milijonov, kar pomeni dodatno privlačnost spletnega mesta za vse tiste, ki bi se radi na račun drugih okoristili, ali jim zgolj škodovali brez neposrednih lastnih koristi.

Med najpogostejšimi goljufijami na spletni strani Facebook so, po mnenju avtorjev Hitrega vodnika abc varnosti na spletu (2011), različne vrste nagradnih iger, ki obljublajo velike nagrade za sorazmerno malo truda, aplikacije, ki zagotavljajo predogled najzvestejših sledilcev posameznikovega profila, ter phishing.

Medtem ko se prvi dve nanašata na goljufovo željo po čim večjem številu »všečkov« določene spletne strani, pa se zadnje vrste prevar izvajajo predvsem za pridobivanje

osebnih podatkov uporabnika Facebooka bodisi z namenom oškodovanja njegovega profila bodisi kraje posameznikove identitete.

Prepoznamo jih lahko po tem, da posameznik v svoj elektronski nabiralnik ali preko Facebook sporočil prejme pošto »kompetentnega,« »verodostojnega« vira, ki mu ljudje največkrat zaupamo (npr. banke), v katerem ga pošiljatelj naproša za izdajo svojih gesel ali podatkov. Svojo prošnjo utemeljuje na »poslovni zagati,« v katero naj bi bil vpleten posameznik, in ki se lahko razreši zgolj s posredovanjem zahtevanih informacij ali vpisom na spletno stran, na katero nas usmerjajo poslani povezave. V kolikor posameznik sporočevalcu, za katerim se skriva prevarant, zaupa podatke, ali se vpiše na posredovano spletno stran, mu s tem omogoči zlorabo naših podatkov in s tem večjo verjetnost lastne materialne ali psihične oškodovanosti (<https://www.varninainternetu.si/article/facebook-prevare/>, 13. 11. 2014).

Vidmar (2002, str. 512) poudarja, da je za zagotovitev varnosti na spletu najprimernejši »dvosmerni razvoj med upravljalci in uporabniki,« kar je, po našem mnenju, bistvenega pomena tudi na družabnih omrežjih. Če si namreč oba akterja prizadevata za sorazmerno svobodo izražanja na spletu ob zagotavljanju čim večje posameznikove varnosti, bo v njuni korespondenci manj prostora za posameznike s škodljivimi nameni.

Po našem bi morali upravljalci družabnih omrežij stalno preverjati kvaliteto svojih varnostnih ukrepov, jih posodabljati in uporabnikom ponuditi možnost samodejne nastavitve največje možne varnosti, pri čemer bi si ti lahko, če bi želeli, nastavitve spremenili.

Avtorji spletne strani <https://www.varninainternetu.si/article/vodila-varnega-mrezenja/> (13. 11. 2014) predstavljajo slednja priporočila varnega mreženja:

- pozornost pri izbiri podatkov, ki jih bomo prenesli na socialna omrežja;
- ohranjanje informacij o osebnih podatkih zase- ne izdajmo jih preko spleta;
- pazljivost pri sklepanju novih prijateljstev;
- uporaba zasebnega, ne službenega elektronskega naslova pri registraciji v socialno omrežje;
- onemogočiti dostop do uporabnikovega Facebook profila preko brskalnika (glej prilogo 4).

Če smiselno zaokrožimo možnosti spletnih tveganj, ki se dotikajo posameznikove identitete, njegove programske opreme ter participacije na spletnih omrežjih, se nam zdi pomembno poudariti, da s tem, ko osebam s posebnimi potrebami zagotovimo dejanski enakovredni dostop do spletnih vsebin, delo za zagotavljanje posameznikove večje samostojnosti in s tem učinkovitejšega učenja ni končano. Zaradi socialne ranljivosti dotične skupine ljudi in njihovih navadno skromnejših izkušenj dela v virtualnem svetu, je namreč pomembno, da so specialni in rehabilitacijski pedagogi ne le snovalci idejnih prilagoditev spletnih strani za osebe s posebnimi potrebami, pač pa tudi njihovi zaupniki in spremljevalci pri delu na spletu (Komotar in Huptman, 2011).

Učencem varen računalnik

V želji po zagotovitvi učinkovite, a varne uporabe računalnika in spleta, katerega pasti so še posebej nepredvidljive, avtorji spletne strani http://old.safe.si/c/1542/Otrokom_varen_racunalknik/?preid=691 (13. 11. 2014), navajajo nekaj načinov, s katerimi lahko starši ali učitelji omejijo otrokovo brskanje po spletu ter ga na ta način zaščitijo pred neprimernimi vsebinami. Mednje sodijo programi za starševski nadzor, ki omogočajo, da ti časovno omejijo otrokovo uporabo interneta, spremljajo otrokove aktivnosti na internetu, mu onemogočijo dostop do določenih spletnih strani, ali nastavijo spletne brskalnike za otroke (med najbolj uporabljenimi so KIDO'Z, KidRocket, KidSurf, Kidzui, Nedtino in Tuki).

Korisnost omenjenih brskalnikov lahko, po našem mnenju, prenesemo tudi v šolske situacije, saj je v »večinskih« šolah pouk računalništva navadno oraganiziran preko frontalne učne oblike. Učitelj v tem primeru daje navodila za delo, učenci pa hkrati delajo vsak na svojem računalniku. Pri tem ima učitelj manj nadzora nad delom posameznega učenca, zato omenjene nastavitve brskalnikov otrokom onemogočajo brskanje po neželenih, za delo neuporabnih spletnih straneh.

Pri osebah s posebnimi potrebami je posluževanje brskalnikov, ki omogočajo dostop do vnaprej izbranih spletnih strani, po naše, priporočljivo zgolj v primerih posameznikov, ki bi jih prosta razpolaga med vsemi obstoječimi spletnimi stranmi zmedla ali odvrčala od učinkovitega dela. Za osebo, ki ima lažjo motnjo v duševnem razvoju, in ki bi ji radi omogočili dostop do določenega e- učnega gradiva,

bi se tako same odločile za nastavitve brskalnika, ki bi ponujal manjši nabor spletnih strani. Med njimi bi posameznik sam poskušal izbrati ustrezno.

Spletni bonton

Spletni bonton se nanaša na pravila družbeno primernih vzorcev vedenja na spletnih mestih, pri čemer se v ospredje postavlja pomen posameznikove zavesti o svojem ravnanju in možnih negativnih posledicah, ki jih lahko nepremišljena spletna ravnanja pustijo na posameznikovi spletni in »realni« identiteti (http://old.safe.si/c/996/Spletni_bonton/?preid=985, 18. 11. 2014).

Same menimo, da se, podobno kot bonton, ki usmerja naše ravnanje v fizični realnosti, in katerega glavni namen je utrjevanje družbeno zaželenih vedenjskih vzorcev, tudi upoštevanje spletnega bontona prepoznava kot posameznikovo vrlino v obliki spoštovanja spletnih identitet drugih ljudi ter vzpostavljanje medosebne komunikacije na način, ki ustreza vzorcem vljudnosti.

Avtorji zgoraj navedene spletne strani navajajo naslednja načela spletnega bontona, ki jih je priporočljivo upoštevati pri uporabi spleta:

- česar ne bi rekli v fizičnem svetu, ne smemo tipkati na spletu;
- preden delimo kakršne koli informacije, v katere so vpletene tudi druge (pravne, fizične) osebe (npr. omemba dotične osebe v besedilu; slike, videoposnetki, ...), te prej vprašamo po dovoljenju za objavo;
- slik, videoposnetkov ali sporočil, za katere menimo, da bi lahko komur koli v kakršni koli obliki škodovali, ne objavljamo ali pošiljamo po spletu;
- konfliktov, sporov, nesoglasij in nesporazumom s fizičnimi osebami ne razrešujemo preko spleta, ampak se v primerih resnejših tematik (med katere sodi tudi izrekanje sožalja) raje poslužujemo žive verbalne komunikacije;
- kadar enaka elektronska sporočila pošiljamo več osebam, se poslužujemo uporabe BCC-ja ali Skp-ja, ki omogočata zakritje naslovov drugih prejemnikov.
- na spletu, tako kot v realnem svetu, ne širimo nestrpnosti ali sovražnega govora.

Kadar govorimo o spletnem bontonu, se nam postavlja vprašanje, kako kot specialni in rehabilitacijski pedagog pristopiti k osebi s posebnimi potrebami, ki ima primanjkljaje

na psihosocialnem področju. Predpostavljamo namreč, da se znotraj omenjenega vidika izražajo posameznikove težave z načinom komuniciranja in vedenja, ki ne ustrezajo družbeno zaželenim smernicam vedenjskih vzorcev. Predvsem pri tistih osebah s posebnimi potrebami, katerih narava psihosocialnih primanjkljajev meji na zmanjšane sposobnosti samoregulacije ali izrazitejših odstopanj od (ne)formalnih norm zaželenega socialnega vedenja (osebe z ADHD, osebe z Aspergerjevim sindromom), je, po našem, pomembno občasno preventivno spremljanje in vsaj delno usmerjanje ter nadzor pri delu na spletu s strani polnočutne odrasle osebe. Bistveno se nam zdi, da odrasla oseba, ki spremlja delo osebe s posebnimi potrebami na spletu, otroka dobro pozna. Z upoštevanjem omenjene predpostavke lahko namreč uporabniku pomaga pri ubeseditvi, pisanju komentarjev, objavljanju slik in videoposnetkov na splet v družbeno sprejemljivi obliki.

Pri določenih skupinah oseb s posebnimi potrebami torej obstaja verjetnost, da se na spletu ne bodo izražale prosocialno. Poleg spremljanja, usmerjanja in nadzora, bi na tem mestu izpostavile še drugo možnost razreševanja omenjene problematike. To vidimo v strukturiranem učenju z veliko ponavljanja. V kolikor bi se specialni in rehabilitacijski pedagog posluževal tovrstnega poučevanja ter uporabnika spleta usmeril v učenje določenih predvidljivih spletnih situacij, bi, po našem mnenju, posameznik s posebnimi potrebami preko daljšega časovnega kontinuuma potreboval vse manj pomoči, hkrati pa napredoval v svoji samostojnosti in prevzemanju vse večjega dela odgovornosti za lastna dejanja.

V svojih predvidevanjih dopuščamo možnost, da določene osebe s posebnimi potrebami zaradi disharmoničnega razvoja kronološke in mentalne starosti vpliva oz. pomena, ki ga ima spletni bonton, ne bi bile zmožne prenesti v realne situacije. Ne glede na zgoraj izpostavljeno trditev, zavzemamo stališče, da jih je potrebno na določene vidike spletnih nevarnosti (predvsem na tiste, ki predstavljajo potencialno grožnjo zlorabe identitete) opozoriti na njim primeren in razumljiv način (npr. mlajšim preko slikanic ali starejšim preko videoposnetka omogočimo izkušnjo istovetenja s protagonistom v zgodbi).

Spletni ugled

V kolikor uporabnik uresničuje varnostne predpise in načela spletnega bontona, je za zaščito osebne integritete naredil že veliko. Z gotovostjo sicer težko rečemo, da možnosti za spletni vdor v njegove osebne podatke ni, so pa te ob upoštevanju in udejanjanju predpisanih varnostnih ukrepov minimalizirane. To uporabniku omogoči ne samo varnejše, pač pa tudi bolj sproščeno brskanje in uporabo spletnih storitev, pri čemer je potrebno izpostaviti tudi skrb za svoj spletni ugled.

Spletna stran <http://safe.si/podrocja/moja-identiteta-in-zasebnost-na-spletu/spletni-ugled> (18. 11. 2014) navaja, da je vzdrževanje našega virtualnega ugleda priporočljivo, ker njegova vloga v resnični dimenziji obstoja pridobiva na pomenu. Digitalni odtis, s katerim puščamo za seboj sledi spletnega brskanja, s tem pa oblikujemo svoj spletni ugled, danes namreč pomeni eno izmed prednosti oz. barrier pri vključevanju na trg dela. Vpliva lahko tudi na naše vključevanje v druge socialne sisteme (npr. socialne skupine, društva) ali na izrekanje pravnih sankcij v primeru zakonsko nedopustnih oblik digitalnega ravnanja kot dimenzije spletnega ugleda.

Spletni ugled se lahko postopoma formira na aktiven način, z zavestnim objavljanjem osebnih informacij na spletu, ali na pasiven način, v okviru katerega spletne baze podatke o uporabniku interneta zbirajo brez njegove privolitve. Danes najboljše baze t.i. metapodatkov nastajajo v kombinaciji obeh načinov. Če navedemo po Tomšiču (2014b) najpogostejši način zbiranja podatkov o uporabnikih, ki lahko vpliva na posameznikov spletni (in »realni«) ugled, je to SSO (»Single Sign-On«) sistem. Zanj je značilno, da se uporabnik »aktivno,« zavestno priključi skupini uporabnikov določenega spletnega omrežja ali na določenem spletnem mestu objavlja izbrane informacije. Na osnovi teh informacij baze, kamor se shranjujejo podatki o uporabnikovih objavah, po kriteriju vsebinske podobnosti posamezniku pošiljajo ali prikazujejo ciljne oglase, vsebine, aplikacije ali igre (prav tam). Za uporabnika to ne sicer ne predstavlja večje nevarnosti, vendar ob tem ne smemo pozabiti na stalno prisotno tveganje, da se lahko naši podatki na tak ali drugačen način znajdejo v rokah ljudi z nepoštenimi nameni.

Med preventivnimi ravnanji, ki prispevajo k oblikovanju primernega ugleda posameznikove spletne identitete, avtorji spletne strani <http://safe.si/podrocja/moja-identiteta-in-zasebnost-na-spletu/spletni-ugled> (18. 11. 2014) izpostavljajo naslednje:

- zadrževanje osebnih podatkov (telefonska številka, elektronski naslov, domač naslov, naslov šole, ...) zase;
- objavljanje in komentiranje spletnih vsebin na način, ki nas izpostavlja v dobri luči (izognitev neutemeljenemu ali čustveno obarvanemu kritiziranju, kakršnim koli oblikam verbalnega nasilja, ...);
- objavljanje in pošiljanje le tistih informacij, za katere smo prepričani, da nam ne bi naredile osebne škode, če bi jih videl širši krog uporabnikov spleta;
- zavest o možnih hudih negativnih posledicah nepremišljenih ravnanj na spletu (policijski pregon, stigmatiziranje, ...);
- občasno preverjanje »zadetkov,« ki jih navrže brskalnik, ko vanj vtipkamo svoje ime (za natančnejše izide brskanja svoje ime vnesemo v obliki logičnega izraza, npr. »Janez Novak«);
- spoštovanje spletnega ugleda drugih (pozornost pri objavi fotografij, na katerih so druge osebe ter pri objavi zapisa ali komentarja o drugi osebi oz. elementih, ki jo določajo, npr. njeno imetje);
- branje in upoštevanje navodil in pogojev uporabe spletnih strani, ki jih uporabljamo.

Na tem mestu naj izpostavimo problem uporabnikov spletnih storitev, ki še niso prestopili na raven formalno-logičnih operacij po Piagetu, a se, bodisi zaradi šolskih zahtev bodisi v okviru prostočasnih dejavnosti, množično vključujejo v spletno dogajanje. Za njihovo tendenco razvoja v omenjenih časovnih okvirjih je, po navedbah Smrtnik Vituličeve (2011), značilno usvajanje spoznavnih operacij na konkretnem nivoju (v osredju je mišljenje, ki ga določajo konservacija, seriacija, klasifikacija) in vzpostavljanja logičnih vzročno-posledičnih povezav med fizičnimi, otipljivimi in predstavljivimi pojmi, zaradi česar menimo, da otrok v tem obdobju ne reflektira abstraktnih oz. neoprijemljivih pojmov kot je ugled.

Iz tega izhaja še drugi problem, ki se že nanaša na virtualni svet. Če predvidevamo, da se omenjena populacija spletnih uporabnikov v izhodiščni točki pomena osebnega ugleda na zaveda, potem verjetno ne ve niti, kako ga lahko popravi ali izboljša. Na spletu tako nobene aktivnosti, nobenega komentarja ali slike ne prepozna kot sredstva, s katerim posameznik na ugledu ali pridobiva ali izgublja. S tem se, če ob

tem ne ukrepa odrasla oseba (z nastavitvijo otroškega brskalnika, povčanim nadzorom pri delu otroka, ...), poveča možnost dejanj, ki bi jo utegnila (negativno) zaznamovati.

Na tem mestu pa bi se rade dotaknile še tistih posameznikov znotraj skupine oseb s posebnimi potrebami, za katere menimo, da se ne zavedajo niti pomena ugleda niti posledic, ki jih ima ta v posameznikovem realnem življenju. Mednje bi uvrstile tiste, ki imajo težje motnje v duševem razvoju, motnje avtističnega spektra (predvsem posameznike z Rettovim sindromom in otroško dezintegrativno motnjo) ali čustveno-vedenjske motnje.

Ker kot bodoče specialne in rehabilitacijske pedagoginje stremimo k uresničevanju čim večje uporabnikove (virtualne) samostojnosti, ki jo pogojuje varnost, bi k reševanju omenjenega problema pristopile tako, da bi na socialnih omrežjih izkoristili možnost neobjave osebnih podatkov, skupaj z uporabnikom pa bi se, preden bi želel na spletu kar koli objaviti ali komentirati, pogovorili o primernosti.

PRAKTIČNI DEL

SMERNICE ZA EVALVACIJO DOSTOPNOSTI SPLETNIH MEST RAZLIČNIH UPORABNIKOM

ZAZNAVANJE	A	AA	AAA
VELIKOST BESEDILA		<ul style="list-style-type: none"> Omogočena je povečava besedila (izjema so naslovi in besedila v slikah) do 200% - brez dodatne tehnologije in spreminjanja vsebine in funkcionalnosti 	<ul style="list-style-type: none"> Omogočena je povečava besedila – brez uporabe dodatne tehnologije ter na način, ki od uporabnika ne zahteva, da bi se za prebiranje celotne vrstice horizontalno premikal po spletni strani
SLOG IN POSTAVITEV BESEDILA			<ul style="list-style-type: none"> Širina strani ni večja od 80 znakov na stran Besedilo ni obojestransko poravnano Razmik med vrsticami je velik vsaj 1,5; razmik med odstavki pa je vsaj 1,5x večji od razmika med vrsticami
BARVE IN KONTRASTI		<ul style="list-style-type: none"> Za besedilo in slike je zagotovljeno kontrastno razmerje vsaj 4,5:1 	<ul style="list-style-type: none"> Za besedilo in slike je zagotovljeno kontrastno razmerje, vsaj 7:1 Uporabnik lahko izbere barvo ozadja

ZAZNAVANJE	A	AA	AAA
VEČPREDSTAVNO ST	<ul style="list-style-type: none"> Vsa ne-tekstovna vsebina je podkrepljena z besedilno alternativo. V naprej posneta avdio in video vsebina ima jasne tekstovne opise ter zagotovljene podnapise 	<ul style="list-style-type: none"> Pri vseh glasovnih medijih, ki se prenašajo v živo so zagotovljeni podnapisi Za video posnetke v živo so zagotovljeni ustrezni besedni podnapisi 	<ul style="list-style-type: none"> Za vse avdio posnetke je zagotovljen prevod z znakovnim jezikom Besedilo na slikah služi zgolj kot dekorativni medij ter je izjemoma dovoljen kot alternativni medij za druge načine prikazovanja

DELOVANJE	A	AA	AAA
POVEZAVE	<ul style="list-style-type: none"> Vsaka dodana povezava (link) vsebuje jasno informacijo ali dodano besedilo, kjer je podan jasen opis povezave 		<ul style="list-style-type: none"> Dodan je mehanizem, ki omogoča, da je link prepoznan iz teksta. Uporabnik lahko nadaljuje s spletno aktivnostjo, kjer je končal brez izgube podatkov
NAVIGACIJA	<ul style="list-style-type: none"> Dostopen je mehanizem, ki omogoča obvod blokiranih vsebin Naslovi strani naj vsebujejo opise teme ali namen 	<ul style="list-style-type: none"> Naslovi in oznake opišejo temo ter namen spletne strani 	<ul style="list-style-type: none"> Dodani in označeni so podnaslovi za organizacijo besedila
ČASOVNE OMEJITVE	<ul style="list-style-type: none"> Uporabnik lahko časovno omejitev za določeno vsebino bodisi izklopi, bodisi prilagodi čas prikazovanja (ga podaljša) 		<ul style="list-style-type: none"> Vsebinske naloge ter aktivnosti na spletni strani niso časovno omejene (izjemoma, če gre za neko medijsko vsebino ali »dogodke/prenose« v živo. V primeru, da

DELOVANJE	A	AA	AAA
			poteče potrjena
MOTEČI ELEMENTI	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran ne vsebuje motečih elementov, ki »blisknejo« več kot 3x v 1 sekundi • Uporabnik lahko prekine prikazovanje moteči elementov (primikajočih, utripajočih) ter ustavi samoposodabljanje informacij 		<ul style="list-style-type: none"> • Uporabnik lahko zatre ali preloži prekinitve (z izjemo v izredni nevarnosti)

RAZUMEVANJE	A	AA	AAA
RAZUMLJIV JEZIK	<p>Jezik vsake spletne strani je mogoče načrtno določiti. Npr. vsebino spletne strani, ki je v angleškem jeziku, se da prevesti v slovenščino.</p>	<p>Vsako besedo ali frazo je mogoče načrtno določiti, razen lastnih imen, tehničnih izrazov in besednih zvez, ki so del ljudskega jezika ali neposredne okolice. Namen te smernice je, da lahko spletna stran predstavi isto vsebino v več različnih jezikih.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uporabniki imajo na spletni strani dostop do mehanizma za ugotavljanje posebne opredelitve besed ali besednih zvez, ki se uporabljajo na nenavaden ali omejen način. • Uporabniki imajo dostop do mehanizma, ki zagotavlja razširjene oblike ali pomena kratic. • Vsebina spletne strani je dostopna v lahko berljivi obliki. • Uporabnik ima dostop do mehanizma, ki v primerih, kjer je pomen besede odvisen od izgovorjave, ponudi zvočno obliko besedila. Npr. v angleškem jeziku beseda "desert" pomeni opusti in hkrati sušno območje.

RAZUMEVANJE	A	AA	AAA
<p>PREDVIDLJIVOST</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kadarkoli komponenta spletne strani prejme poudarek, ne sproži spremembo konteksta. Npr. Meni, ki se ti spusti na spletno stran, ko ga klikneš. Ta omogoča uporabnikom skoke med vsebinami spletne strani. Če izbereš za skok med spletnimi vsebinami, se ti odpre nova stran. Če se uporabnik odloči za izhod iz menija, se ne odpre nova stran ampak se poudarek preusmeri nazaj na spletno stran. • Pri vnašanju podatkov ali izbir kontrolnih obrazcev so posledice predvidljive. 	<ul style="list-style-type: none"> • Navigacijski sistem je enoten na vseh strani spletne strani. • Vse komponente spletne strani (ikone, oznake, opisi, navigacija itd.) so konsistentne skozi celotno spletno stran. 	<p>Spremembe kontekstu se sproži samo na zahtevo uporabnika ali pa obstaja mehanizem, je na voljo za izklop te spremembe. Npr. namesto, da se vsebina samostojno posodablja, spletna stran uporabniku omogoči "posodobi zdaj" gumb.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Ob zaznavi napake, je ta identificirana in opisana na način, da je uporabniku razumljiva. Npr. ob vnosu napačnih podatkov. • Oznake in navodila so na voljo, ko vsebina zahteva vnos informacij uporabnika. 	<p>Če je napaka samodejno zaznana ter so predlogi za popravek znani, so ti predlogi predstavljeni uporabniku, razen če bi to ogrozilo varnost ali namen vsebine.</p>	<p>Spletne strani, ki zahtevajo od uporabnika podatke morajo imeti opcijo, da so vloge reverzibilne, podatke uporabnika se preveri za napake in se mu ponudi priložnost, da jih popravi, obstaja mehanizem, ki ponudi pregled vseh podatkov pred dokončno potrditvijo.</p>

ROBUSTNOST	A	AA	AAA
<p>ZDRUŽJIVOST: POVEČANJE ZDRUŽLIVOSTI UPORABNIŠKIH AGENTOV (VKLJUČNO S TEHNOLOGIJAMI ZA POMOČ).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • V vsebini, ki ima označevalni jezik oz. markup jezik morajo elementi imeti popolne začetne in končne označbe, elementi so združeni skladno z njihovimi specifikacijami, elementi ne vsebujejo dupliciranih atributov. • Za vse komponente uporabniškega vmesnika, so lahko ime in vloga programske določene; stanja, lastnosti in vrednosti, ki jih lahko uporabnik nastavi so lahko programske nastavljene. Obvestila o spremembah teh predmetov so dostopna uporabniškemu agentu, vključno s pomožnim tehnologijam. 		/

EVALVACIJA SPLETNIH STRANI Z UPORABO SMERNIC ZA EVALVACIJO

Skupina opazovanih smernic\ spletna stran	Pedagoška fakulteta Ljubljana http://www.pef.uni-lj.si/	Lilibi.si www.lilibi.si	Spetna stran SRP http://pefgradiva.wordpress.com
Velikost in slog pisave	<ul style="list-style-type: none"> • Omogočena prilagoditev velikosti pisave • Na spletni strani je uporabljenih več različnih slogov pisave – le nekateri izmed njih so lahko berljivi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ne omogoča prilagoditve velikosti pisave. • Slog pisave je primeren, enoten in lahko berljiv. 	<ul style="list-style-type: none"> • Še ne omogoča povečave pisave, je pa to v načrtu oblikovnja. • Ne omogoča izbire pisave, a je to v načrtu dela.
Barvni kontrasti	<ul style="list-style-type: none"> • Barvni kontrasti so primerni 	<ul style="list-style-type: none"> • Barvni kontrast je primeren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Barvni kontrast je primeren (črno- belo-zelen).
Dostopnost in premikanje po spletni strani s tipkovnico	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran je dostopna brez uporabe miške (samo s tipkovnico) • Navigacija po spletni strani je prav tako nemotena zgolj z uporabo miške 	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran je zasnovala tako, da jo lahko uporabljaš zgolj z miško. • Navigacija samo z tipkovnico ni mogoča. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran je dostopna z uporabo tipkovnice in miške, pri čemer lahko obe izhodni enoti uporabljamo samostojno.

DOSTOPNOSTI RAZLIČNIM UPORABNIKOM

<p>Opis spletne strani ter podnaslovov</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pomanjkanje jasnih opisov spletne strani ter njenih podnaslovo 	<ul style="list-style-type: none"> • Na spletni strani ob avdio posnetkov ni podnaslovov. • Ko brskalnik izpiše rezultate iskanja, je pod naslovom spletne strani primeren opis vsebine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Na spletni strani je veliko podnaslovov, ki izražajo bistvo vsebine. • Dobra preglednost podnaslovov.
<p>Večpredstavnost: alternativne oblike za zapis besedila (avdio in video vsebine)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Na spletni strani zasledimo minimalno zastopanost alternativnih oblik • Ne zasledimo gumba, ki bi omogočal zvočno prebiranje spletne strani 	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran ima bogato izbiro avdio posnetkov ob besedilu ali samostojne avdio posnetke brez podnapisov. • Spletna stran vsebuje veliko slik in video vsebin. 	<ul style="list-style-type: none"> • Na spletni strani večpredstavnostnih elementov ni.
<p>Povezave in oznake linkov</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Povezave so jasno označene in se, ko jih prečkamo z miško drugače obarvajo 	<ul style="list-style-type: none"> • Povezav na spletni strani ni veliko, je pa veliko oznak oz. gumbov, na katere lahko klikneš, da prideš do določenega delovnega lista ali vsebine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Na voljo bo posebno podpoglavje s povezavami na sorodne spletne strani (je v načrtu dela).

Razumljiv jezik	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran je zapisana v slovenskem jeziku. • Vsebina spletne strani ni dostopna v lahko berljivi obliki. • Ima gumb, kjer uporabnik spremeni jezik (angleščino). 	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran je dostopna samo v slovenskem jeziku. Opcija spremembe jezika ne obstaja. • Vsebina spletne strani ni dostopna v lahko berljivi obliki. • Uporabnik ima dostop do mehanizma, ki ponudi zvočno obliko besedila. Ob besedilu in naslovih obstaja zvočna ikona, na katero lahko klikneš, če želiš besedilo v avdio obliki. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran je v slovenščini. • Spletna stran ni dostopna v lahko berljivi obliki.
-----------------	--	---	---

<p>Predvidljivost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Navigacijski sistem je dokaj poenoten. • Zgolj na nekaterih delih strani imamo omogočeno tipko vračanja na prvotno stran. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pri vnašanju podatkov (registracija) ali izbiri kontrolnih obrazcev so posledice predvidljive. Npr. Ko miško postaviš na temo, se avtomatično sproži zvok, ki prebere naslov teme, ko se registriraš te avtomatično prenese nazaj na domačo stran, kjer lahko kot registrirani uporabnik nadaljuješ uporabo. <ul style="list-style-type: none"> • Navigacijski sistem je enoten (npr. kategorije in teme, če želiš nazaj pa v zgornjem desnem kotu klikneš gumb "X") • Komponente spletne strani (ikone, oznake, opisi, navigacije) so konsistentni skozi celo spletno stran (npr. znak, ki omogoči premik nazaj "X", gumbi tem, na katere lahko klikaš itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Predvidljivost omogoča registracija in brskanje po tematskih sklopih.
-----------------------	--	---	---

<p>Pomoč uporabnikom</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Spletna stran omogoča funkcijo »iskanja«, ki omogoča hitrejše iskanje rezultatov po spletni strani. V kolikor uporabnik ne zapiše ustreznega iskanega niza, mu administrator poda dodatna navodila. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ob zaznavi napake je ta identificirana. Npr. ob vnosu napačnih podatkov se v rdčem ob oknu prikaže besedilo, ki obrazloži napako. • Spletna stran ima ob registraciji navodila za uporabnika, kakšne podatke mora vnesti. • Ko je pri registraciji zaznana napaka, niso podani predlogi za popravek. • Spletna stran ne omogoča reverzibilnosti podatkov, ne ponudi pregled vseh podatkov pred dokončno potrditvijo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoči uporabnikom zaenkrat še ni. • Ponujena je možnost, da se uporabnik pozanima o odgovorih na najpogostejša vprašanja (FAQ).
--------------------------	---	---	---

- SPLETNA STRAN <http://pef.uni-lj.si>

Za evalvacijo te spletne strani smo se odločile, saj je spletna stran namenjena širši množici uporabnikom, z namenom, da jih informira ter podaja različno izobraževalno vsebino. Ker se med uporabniki lahko znajdejo tudi osebe z različnimi potrebami se nam zdi prav, da bi bila spletna stran oblikovana po smernicah za oblikovanje dostopnosti spletnih strani.

Na spletni strani obstaja možnost povečave oz. pomanjšave velikosti pisave, med tem ko sam slog pisave ni vedno v lahko berljivi obliki. Poravnava besedila ter razmiki med vrsticami se nam na nekaterih mestih ne zdijo ustrezni. Ob povečavi velikosti pisave se zgodi, da besede izpadejo iz vidnega polja, kar se nam ne zdi ustrezno. Kontrasti barv se nam zdijo primerni, tudi povezave in linki so dobro zapisani ter se ob preletu z miško obarvajo.

Vsebina spletne strani se nam zdi dovolj smiselno razdeljena, vendar se nam ne zdi sama razdelitev/struktura manj primerna. Prav tako na spletni strani ne zasledimo opisov posameznih podnaslovov, le na redkih mestih pa opazimo tipko, ki omogoča vračanje na prvotno stran (domačo stran). Informacija o trenutni lokaciji nahajanja je podana.

Dodatnih alternativnih načinov za predstavitev informacij ne zasledimo (avdio in video posnetki), prav tako ne zasledimo funkcije, ki bi omogočala prebiranje besedila.

Spletna stran ima funkcijo iskanja, kar omogoča hitrejše iskanje neke vsebine že po ključnih besedah. V kolikor se uporabniku zatakne mu administrator poda dodatna navodila.

Spletna stran je dostopna zgolj z uporabo tipkovnice. Tudi navigacija po njej ni otežena, zatakne se zgolj na nekaterih mestih, ko mora posameznik izbirati osebo na določenem seznamu (primer: iskanje nekoga na seznamu zaposlenih).

Spletno stran bi ocenile kot srednje dobro oblikovano spletno stran (glede na naše smernice), kjer je mogoče storiti še veliko popravkov. Oblikovalci spletne strani so že dosegli nekaj ključnih smernic, vendar kljub temu menimo, da je še veliko kar bi lahko izboljšali.

- SPLETNA STRAN www.lilibi.si

To spletno stran smo spoznali na seminarju pri predmetu IKT. Na prvi pogled je izgledala zelo dostopno, zato smo jo tudi izbrali kot primer dobro prilagojene spletne strani. Spletna stran je namenjena otrokom od 4. leta dalje, zlasti pa učencem v prvem triletju osnovne šole, uporabljajo jo pa tudi starši in učitelji. Zasnovana je tako, da jo otroci uporabljajo samostojno ali ob pomoči staršev. Vsebuje veliki interaktivnih nalog z zvočnimi navodili, avdio in videoposnetki, didaktične igre, učne liste, ilustrirane zgode, pesmi, programe za opismenjevanje itd. Ponuja več kot 1700 multimedijskih vsebin za zabavno in ustvarjalno učenje.

Spletna stran ne ponuja možnosti povečav ali pomanjšave velikost pisave ter ne ponuja možnosti spremembe sloga pisave. Na spletni strani sicer ni veliko besedila in v večini primerov je le-ta opremljen z avdio obliko. Kontrast na spletni strani je primeren.

Menimo, da spletni strani manjka pregled vsebine: takoj na prvi strani bi lahko obstajal meni, z podkategorijami, kjer je natančno razvidno, kje lahko najdemo določeno vsebino. Če sedaj iščemo vsebino je potrebno preiskati vsako poglavje in podpoglavje posebej. Spletna stran ponuja tudi nakup naročnine. Ta ni pretirano zavarovan, ker lahko otrok, ki zna osnove računskih operacij in pozna uporabniško ime in geslo dostopa do obrazca za nakup.

Vsebina spletne strani je smiselno razdeljena in primerna za ciljno skupino. Tudi informacija o trenutni lokaciji nahajanja je podana. Spletno stran se da uporabljati z miško in tipkovnico. Za navigacijo na spletni strani pa potrebujemo uporabo miške, saj se z tipkovnico ne moremo navigirati. Tudi to spletno stran bi ocenile kot srednjo dobro. Izpolnjuje večino A smernic in bolj malo AAA smernic. Že s tem, ko je dostopna samo v slovenskem jeziku izključuje otroke, ki ne znajo slovenskega jezika itd.

- SPLETNA STRAN <http://pefgradiva.wordpress.com>

Gre za spletno stran, ki jo pod vodstvom dr. Mojce Vrhovski izdelujemo z namenom oblikovanja baze strokovne literature in povezovanja fakultete, profesorjev oz. študentov s strokovnjaki s področja specialne in rahnilitacijske pedagogike.

Ker je spletna stran še »v povojih,« smo pričakovale, da glede na sestavljene smernice večinoma ne bo ustrezala predpisanim normativom.

Spletna stran sicer na več mestih ne izpolnjuje načel, s katerimi bi se približala širšemu krogu spetnih uporabnikov, a so prilagoditve še v postopku načrtovanja in oblikovanja. Narejena je osnova nadaljnjega oblikovanja, v kateri je predpostavljeno, da bo končna verzija spletne strani omogočala prosto izbiro kontrastov (predvidenih je sedem možnosti), tipa pisave (Times New Roman, Arial in Comic Sans MS) ter njene velikosti.

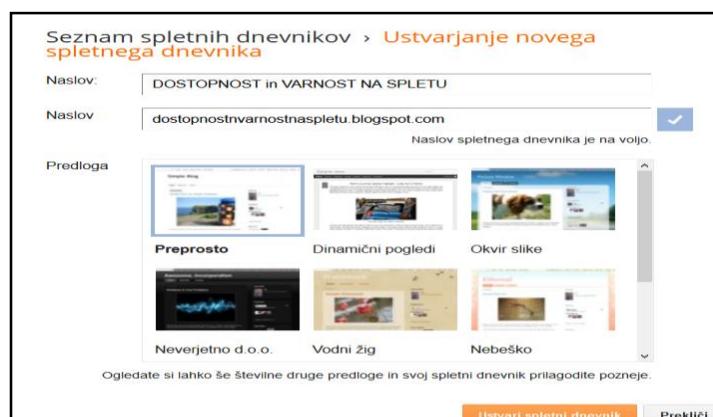
Same bomo predlagale tudi vnos večpredstavnostnih elementov in možnost pretvorbe netekstovnih oblik v tekstovne.

IZDELAVA SPLETNEGA MESTA

Opis lastnosti orodja ter postopka izdelave spletnega mesta

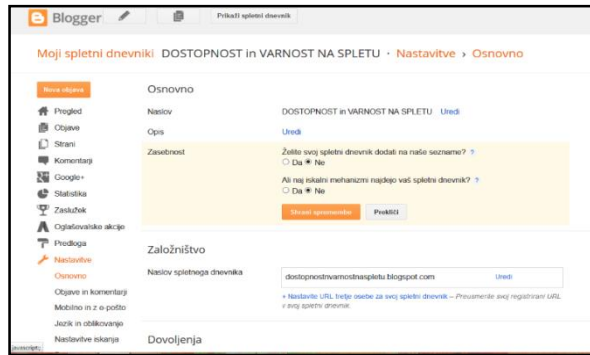
Za izdelavo spletnega mesta smo uporabile spletno orodje Blogger. Slednjega smo izbrale, saj smo ga v preteklosti že uporabljale, in smo ga tako nekoliko že poznale. Orodje omogoča, da je končni izdelek- spletni dnevnik (v nadaljevanju blog), dovolj pregleden, sistematičen ter enostaven za uporabo. Tako ga lahko uporabljajo tudi pedagoški delavci, ki o samem oblikovanju spletnih strani ne vedo veliko oz. nimajo dovoljšnjega predznanja. Orodje je brezplačno za uporabo, uporabnik pa se registrira s pomočjo Google računa, kjer vpiše svoje uporabniško ime ter geslo.

Ko postanemo registriran uporabnik, izberemo naslov bloga ter URL naslov. Same smo si za naslov izbrale DOSTOPNOST in VARNOST NA SPLETU. Blog je dostopen na spletni strani <http://dostopnostinvarnostnaspletu.blogspot.com>.

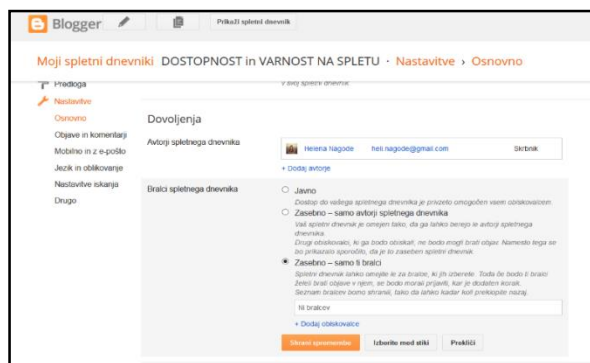
Slika 1: Ustvarjanje novega dnevnika s pomočjo programa Blogger.

V kolikor naslov in URL naslov še nista zasedena, nam Blogger potrdi izbiro in že se najdemo v urejanju našega bloga. Odpre se nam prva stran, kjer na levi strani najdemo stolpec z različnimi orodji, v sredini je statistika ogledov, na desni pa posodobitve, ki jih v nadaljevanju spremljamo.

Slika 2: Operiranje z osnovnimi nastavitvami.

Naš 3. korak je bila zagotovitev omejenega dostopa do spletnega dnevnika. Pod ukazom nastavitve smo si lahko, podobno kot kateri koli drug uporabnik Bloggerja, prilagodile nastavitve zasebnosti. Naš blog ni javno viden, ampak je dostopen zgolj izbranim bralcem. Ker blog služi zgolj izvrševanju nalog seminarske naloge, smo z vzpostavitvijo zasebnosti zaščitile vsebino bloga.

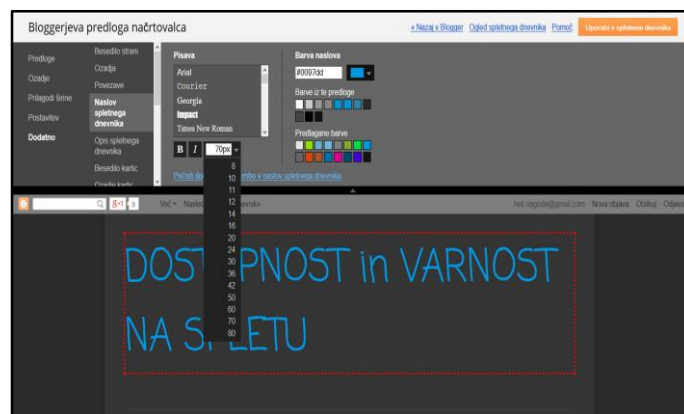
Slika 3: Vzpostavljanje omejitev pri dostopu drugih spletnih uporabnikov do naše spletne strani Blogger.

Ko smo uredile osnovne nastavitve smo nadaljevale z izbiro primerne predloge. Blogger ponuja več pestrih predlog – same smo se odločile za temnejšo predlogo iz sklopa »pestro«. Izbrale smo tudi barvo ozadja, barvo napisov, prilagodile velikosti črk ter širino postavitve.

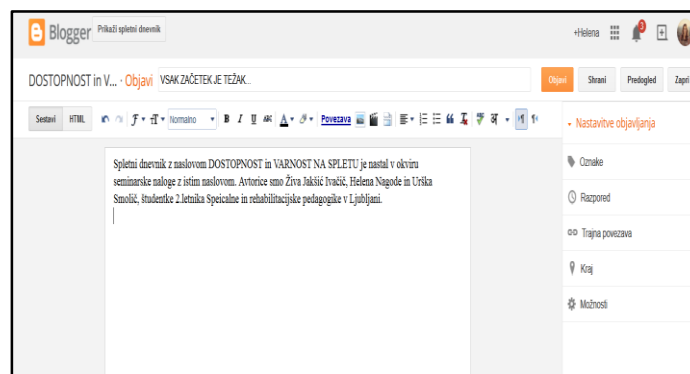
Slika 4: vizualno oblikovanje spletnega mesta (predloga, izbira barve, slog in velikosti črk).

Pri orodju Blogger je zelo enostavno prilagoditi velikost naslova bloga, posameznih naslovov objav ter tudi velikost besedila objav – to se nam zdi še posebno dobro, saj smo tudi v naših smernicah izpostavile pomemben element možnosti povečanja pisave.

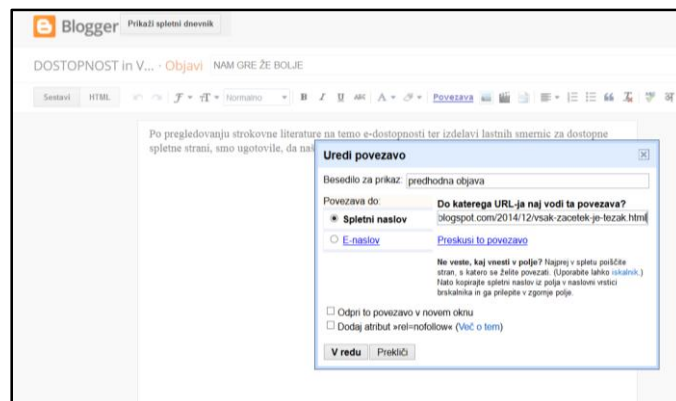
Slika 5: Možnost dodatnih oblikovalnih prilagoditev.

Naš blog smo tudi opremile z nekaj objavami. Pri tem smo se trudile upoštevati novo pridobljeno znanje o oblikovanju dostopnih spletnih vsebin.

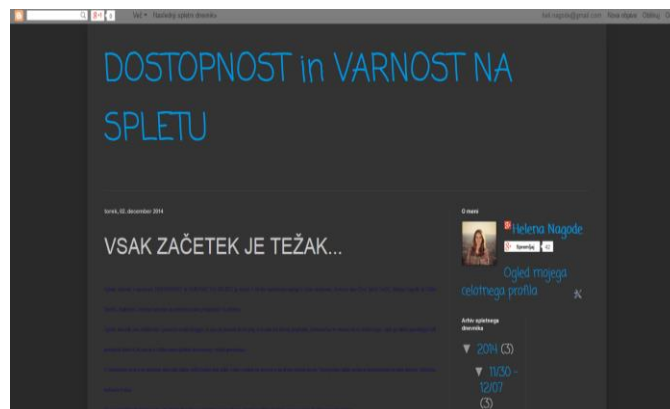
Slika 6: Primer začetka pisanja objave.

Vsaka objava vsebuje naslov, nato pa poljubno dodajamo besedilo, slike, video vsebine ter povezave na druge spletne strani.

Slika 7: Primer dodajanja slike v zapis.

Na blog smo dodale nekaj objav, vse na temo dostopnosti in varnosti na internetu. Do zaključka te seminarske naloge bomo blog še dopolnile, po tem pa bomo blog izbrisale.

Slika 8: Primer oblikovane spletne strani.

Prednosti in slabosti orodja za izdelavo

V omenjenem spletnem orodju vidimo ogromno prednosti. Kot smo že omenile je Blogger preprosto orodje, ki ne zahteva mnogo računalniškega predznanja. V sam proces spremljanja spletnega dnevnika lahko vključimo izključno osebe, ki jih mi želimo. Če tovrsten blog uporabimo v razredni situaciji je lahko to zelo dobro, saj bodo zgolj starši (oz. vsi povabljeni) videli vsebino bloga. V pedagoškem pogledu se nam zdi tudi dobro, saj lahko na blogu objavljamo fotografije, video in druge vsebine. Konkretno bi se to lahko odražalo, da bi razredni učitelj vodil blog, na katerega bi

objavljal fotografije različnih izletov, aktivnosti, ekskurzij na katerih so otroci sodelovali. Uporabnik bloga lahko sodeluje tako, da pod objavo pusti svoj komentar. Tako na spletni strani omogočimo dvosmerno komunikacijo.

Ob strani bloga lahko nastavimo arhiv objav, kjer lahko enostavno poiščemo staro objavo, saj so le-te kategorizirane po časovnem zaporedju (meseču ali tednu objave). Objave lahko tudi kategoriziramo glede na različne tematike, kar lahko naredimo z uporabo mehanizma »oznake«.

Pomanjkljivosti opazamo pri nekoliko omejenih možnostih oblikovanja same vizualne podobe. Podan imamo zelo ozek izbor pisav med katerimi lahko izbiramo, nekoliko več je sicer možnih velikosti pisave ter uporabe različnih barv.

Uporabna vrednost spletnega mesta

Naše spletno mesto ima vzgojni in izobraževalni namen. Z njim želimo našim kolegicam predstaviti tematiko, ki bo vsem koristna za naš nadaljnji profesionalni razvoj. V splošnem je tovrstna uporaba interneta dandanes zelo popularen način, kako otrokom (oz. drugim posameznikom v vlogi učenca) predstaviti določeno temo.

Sam koncept bloga lahko v pedagoškem delu uporabimo na več načinov. Lahko služi kot orodje, s katerim otrokom razlagamo snov, informiramo starše, skrbimo za proces socializacije ali pa, kot že omenjeno, objavljamo različne fotografije in druge načine prikaza naših aktivnosti. Blog, po drugi strani, omogoča tudi aktivno vpletenost učencev pri ustvarjanju spletnih vsebin.

Možnost zasebnosti nam pomaga zagotoviti varovanje osebnih podatkov otrok in s tem prispevati k uresničevanju priporočil oblikovanja šolskih spletnih strani. Navkljub vsem prednostim pa želimo poudariti, da vsebina, ki jo podamo na internet, kljub dobri zaščitni opremi nikoli ni povsem varna.

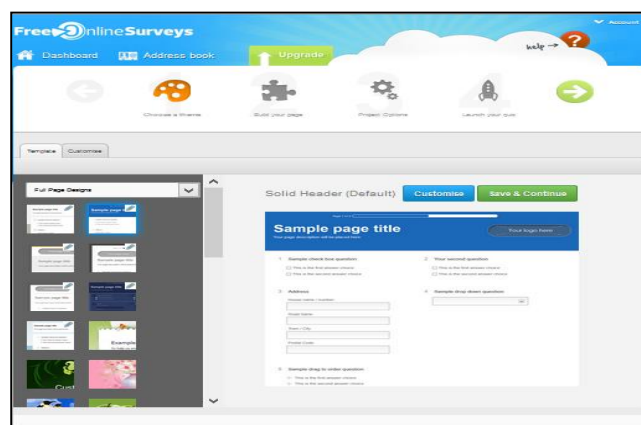
IZDELAVA ELEKTRONSKEGA KVIZA O VARNOSTI NA SPLETU

Opis lastnosti orodja in postopka izdelave spletnega kviza

Kviz o varnosti na spletu je izdelan s spletnim orodjem FreeOnlineSurvey. Omenjeno orodje omogoča brezplačno izdelavo spletnega kviza, spletnih iger in anket, njegova slabost pa je, da je za delo z nekaterimi naprednejšimi elementi (pri odgovorih je, namesto besedila, ponujena slika, npr.), ki jih lahko uporabnik pri oblikovanju kviza, zahteva doplačila.

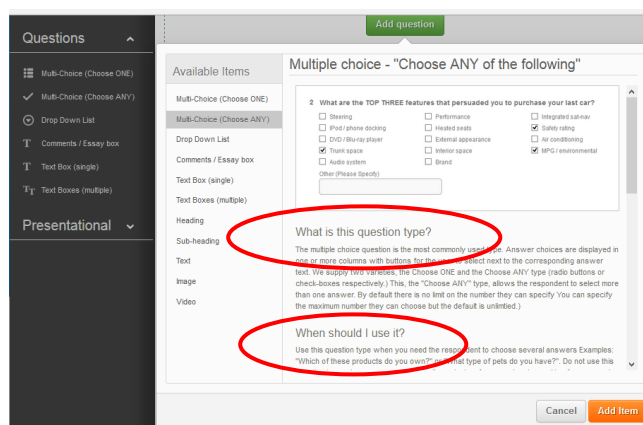
Za delo s FreeOnlineSurvey programom moramo oddati podatke o svojem uporabniškem imenu in geslu.

Prvi korak predstavlja izbira ene izmed predloženih tem.

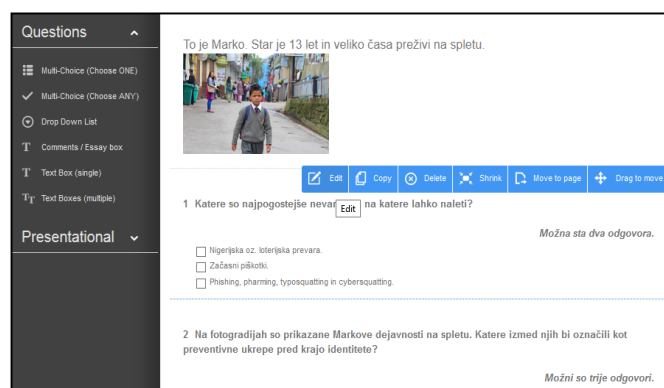
Slika 9: Izbira predložene teme spletnega kviza.

Izdelovanje spletnega kviza je v nadaljnjih korakih z omenjenim programom oblikovno preprosto (posameznik je pred vsako novo »potezo« obveščen o samem tipu vprašanj in primerih, za katere je taka vrsta vprašanj primerna), a časovno dolgotrajnejše (sploh, če se s programom srečamo prvič).

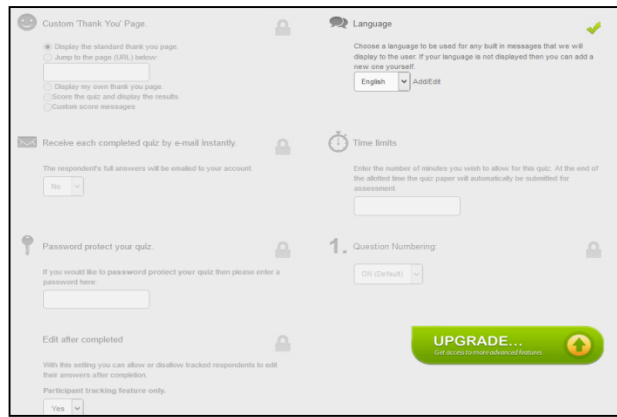
Slika 10: Sprotna predstavitev elementov, ki jih ponuja orodje za izdelavo kviza.

Dodatna prednost pri izdelovanju spletnega kviza s FreeOnlineSurvey je možnost popravljanja oz. urejanja in brisanja že oblikovanih vprašanj.

Slika 11: Možnosti sprotnega urejanja kviza.

Ko končamo z oblikovanjem kviza (med oblikovanjem nam je na voljo tudi opcija predogleda spletnega kviza), nadaljujemo z nastavitvami. Na tej točki se pojavijo slabosti dela z brezplačnim programom, saj je posamezniku ponujena le ena možnost nastavitve, in sicer jezika. Z drugimi nastavitvami (možnost povezave na spletno stran, kjer bi se osebi, ki je rešila kviz, zahvalili; prejemanje vsakega rešenega kviza po elektronski pošti; dodatna zaščita kviza z geslom; postavljanje omejitev časa pri reševanju kviza) se lahko »operira« v kolikor program nadgradimo in doplačamo.

Slika 12: Slabosti brezplačnega programa za oblikovanje spletnih kvizov FreeOnlineSurvey.

Zadnji korak oblikovanja spletnega kviza predstavlja pregled dela in končna potrditev za objavo kviza. Posameznik, ki oblikuje kviz z omenjenim programom, dobi povezavo na spletno stran, na kateri bodo lahko drugi dostopali do kviza. Do našega spletnega kviza tako lahko dotopamo preko spletne strani <http://freeonlinesurveys.com/app/rendersurvey.asp?sid=plfji4e4abctzvk581049&refer=.facebook.com#.VIJIFIPXUHQ.facebook>.

Na koncu naj omenimo še eno prednost oblikovanja kviza z brezplačnim programom FreeOnlineSurvey. Ko je kviz na razpologo drugim, ima oblikovalec kviza možnost, da spremlja njihovo odzivnost in pravilnost odgovorov. S tem dobi oblikovalec preko samodejnega statističnega urejanja povratno informacijo o znanju in odzivnosti reševalcev kviza.

Katere so najpogostejše nevarnosti, na katere lahko naleti? Možna sta dva odgovora.	
Nigerjska oz. loterijska prevara.	Responses: 0, Percentage: 0%
Začasni piškotki.	Responses: 0, Percentage: 0%
Phishing, pharming, typosquatting in cybersquatting.	Responses: 0, Percentage: 0%

Na fotografijah so prikazane Markove dejavnosti na spletu. Katere izmed njih bi označili kot preventivne ukrepe pred krajo identitete? Možni so trije odgovori. 1. 2. 3. 4. 5.	
Močna gesla.	Responses: 0, Percentage: 0%
Pošiljanje osebnih podatkov preko spletne pošte.	Responses: 0, Percentage: 0%
Pregled pravi in pogojev uporabe spletnih storitev.	Responses: 0, Percentage: 0%
Prizgana spletna kamera, ko je ne uporabljamo več.	Responses: 0, Percentage: 0%

Slika 13: Samodejna statistična obdelava podatkov, pridobljenih z reševanjem spletnega kviza.

Uporabna vrednost elektronskega kviza o varnosti na spletu

Vrednost spletnega kviza, ki smo ga ustvarile s programom FreeOnlineSurvey, se uresničuje preko dveh vidikov.

- Prvi vidik: uporabnost kviza z vidika dostopnosti oseb s posebnimi potrebami. To omogočajo:
 - poljubna izbira barvne teme (črno-belo-modro ali črno-belo-zeleno), ki je ustrezna glede na priporočila za oblikovanje spletenih strani po meri uporabnikov s slabovidnostjo,
 - možnost vstavljanja naslovov in podnaslovov v kviz, s čimer ga naredimo bolj preglednega (dobrodošlo za osebe z motnjami pozornosti, saj tako kviz razdelimo na več manjših zaokroženih celot),
 - načini zastavljanja vprašanj, ki dopuščajo možnost ekvivalentne alternative tekstovemu zapisu z večpredstavnostnimi elementi (videoposnetki in slikovnim gradivom),
 - možnost pošiljanja povezave do spletnega kviza neposredno v elektronski poštni nabiralnik osebe s posebnimi potrebami.);
- Drugi vidik: možnost pridobivanja osnovnega znanja o nevarnostih na spletu (v našem primeru ob spoznavanju »Markovega primera.« Kviz je namreč ravno toliko informativen, da ga seznanj z najpogostejšimi nevarnostmi, izrazi, ki se zanje uporabljajo, in ukrepi za varovanje svoje identitete na spletu. Po drugi pa se posameznik z omenjeno problematiko seznanj le v tolikšni meri, da mora za bolj poglobljeno znanje samostojno brskati za podrobnejšimi informacijami.

Reševanje kviza se nam zdi dobra informativna popotnica tako za odrasle (starše, pedagoge, študente, starejše ljudi) kot za otroke, saj prvim ponudi možnost vpogled v na enem mestu zbrane informacije tako o spletnih tveganjih kot načinih varovanja osebne identitete, drugim pa možnost identifikacije z Markom in povratno informacijo v obliki pozitivnega ali negativnega odgovora (priznavanja oz. nepriznavanja točk). Mislimo, da otrok tako lažje poveže večje številko točk s pravilnim odgovorom, ki predstavlja želeno obliko vedenja na spletu.).

ZAKLJUČEK

Kot smo ugotovile tekom izdelovanja seminarskega dela, informacijska družba s težnjami po stalnem informiranju v te namene uporablja splet, saj ta omogoča hitro dostavo informacij, ki so posamezniku danes dostopne že skoraj vedno in povsod. Na tem mestu bi kot ključno spoznanje, do katerega smo prišle, izpostavile, da e-dostopnost ni redna praksa pri postavljanju spletnih strani. S tem je osebam s posebnimi potrebami oz. vsaj tistimi posamezniki med njimi, ki imajo hujše primanjkljaje, otežena enakovredna virtualna pariticipacija. V družbi, ki naj bi poudarjala enakopravnost vseh in v kateri se vedno več informativnih vsebin podaja preko spleta, je torej premalo pozornosti namenjene vključevanju oseb s posebnimi potrebami.

Osebam s posebnimi potrebami smo v ZDA kot »informacijska družba« v letu 2000 tako ponudili le 25% spletnih strani, ki so jim bile tudi dejansko dostopne. Statistični kazalci sicer kažejo, da se stanje izboljšuje, saj sta se tako delež uporabnikov s posebnimi potrebami kot delež spletnih mest, ki zadostuje osnovnemu kakovostnemu standardu uresničevanja smernic spletnega oblikovanja, zvišala. Ne glede na zgoraj izpostavljene in pozitivno naravnane smernice pri uporabi spleta s strani oseb s posebnimi potrebami, še vedno ne moremo govoriti o primerljivih številkah v primerjavi s polnočutnimi spletnimi uporabniki.

Na podlagi spoznanja o dejanski »e- nevklučenosti« kot posledici neupoštevanja načel e- dostopnosti, smo sestavile svoj seznam smernic, na podlagi katerih smo evalvirale tri izbrane spletne strani. Pri tem so nam bila v pomoč vsa teoretična izhodišča in praktični nasveti Roka Mulca. Na tem mestu naj izpostavimo, da je študij obstoječih smernic pred nas postavil pravi miselni izziv. Obstaja namreč kar nekaj seznamov tovrstnih smernic, ki so zelo razvejani in poglobljeni. Tako smo ugotovile, da je, v kolikor se postavimo na mesto postavljalca spletnega mesta, izjemno težko zadostiti vsem priporočenim načelom. Prvič zato, ker je poglobljen študij vseh smernic časovno neekonomičen, ter drugič, napoved o tem, ali bo spletna stran bo upoštevanju smernic res zadostila čisto vsakemu potencialnemu obliskovalcu spletne strani, nepredvidljiva. Po našem mnenju je zato najpomembnejše, da ustvarjalci spletne strani premislijo, komu jo želijo približati in kaj morajo za to narediti oz. prilagoditi.

V svojih smernicah smo skušale zajeti tista vsebinska področja, ki bi dostopnost omogočila kar največjemu krogu ljudi.

Pri tem, da bi osebam s posebnimi potrebami omogočili enakovredno virtualno participacijo in možnost učenja preko spleta, pa smo, poleg »e- ne vključenosti,« zaznale še drug izziv, ki bi ga morali premagati na poti do zelenega cilja: spletne nevarnosti.

Že na podlagi lastnih izkušenj smo ugotovile, da smo kot družba o njih na splošno slabo poučeni ali, bolj rečeno, nočemo biti poučeni. Na razpolago je ogromno gradiva, ki se vsebinsko dotika področja spletnih nevarnosti, a se, največkrat zaradi lažnega občutka varnosti na spletu in pomanjkanja skepse, ne lotimo študija tovrstne literature.

Osnovna znanja, ki bi jih v vlogi bodočih specialnih in rehabilitacijskih pedagoginj, same poudarile kot pomembne, so prepoznavanje nigerijske ali loterijske prevare, poskusov phishinga ter zadržanost pri objavljanju in pošiljanju osebnih podatkov.

Mislimo, da bi večšine prepoznavanja in primerne reagiranja na spletne nevarnosti morale poznati vse osebe (s posebnimi potrebami), ki se vključujejo na splet. Podobne zaključke smo strnili tudi v okviru predavanj predmeta Informacijsko-komunikacijska tehnologija v izobraževanju oseb s posebnimi potrebami, pri čemer pa nismo bili pozorni na možnost dejanskega prenosa vseh zgoraj omenjenih spoznanj v prakso.

To smo s seminarским delom storile same. S pomočjo spletnega orodja Blogger smo izdelale in oblikovale spletno stran (blog), ki jo kot uporaben način komuniciranja in podajanja informacij vidimo tudi v (specialno)pedagoških situacijah. Kakor smo ugotovile, ga sicer ne moremo uporabiti kot sredstvo spletnega poučevanja, saj ponuja premalo možnosti prilagajanja potrebam specifičnih uporabnikov (kot so osebe s posebnimi potrebami), je pa primeren način objavljanja slik, zapisov, pisanja komentarjev v krogu izbranih posameznikov, npr. med učitelji in starši oseb s posebnimi potrebami.

Izdelale smo tudi spletni kviz na temo spletnih (ne)varnosti, s čimer smo želele opozoriti na dva obraza spleta. Spletni kviz smo oblikovale s spletnim programom FreeOnlineSurvey, pri katerem smo našle nekaj prednosti in slabosti. Program je na splošno preprost za uporabo, ponuja možnosti spremljanja statističnih podatkov,

vezanih na reševanje, hkrati pa posamezniku omogoča pridobitev osnovnega znanja z omenjenega področja na zanimiv, interaktiven način.

Njegova slabost je premalo ponujenih možnosti, ki bi omogčale, da bi kviz reševale tudi osebe s posebnimi potrebami. To možnost bi jim lahko ponudili, če bi se odločile za izdelavo kviza s plačljivo nadgradnjo omeneje različice spletnega orodja, ki ponuja operiranje s slikami, na katere lahko posameznik klikne, in ostalimi večpredstavnostnimi elementni (video posnetki, animacijami, zvočnimi posnetki).

Same bi ključno spoznanje o možnostih učinkovitega učenja oz. poučevanja z uporabo dostopnega spleta udeležile tako, da bi predhodno (še preden bi posameznika s posebnimi potrebami usmerili na delo na spletu) poskrbeli za dostopno oblikovanje (šolske) spletne strani (usvarjalcem spletne strani, na kateri bi bila učna gradiva, bi povedali, kako želimo, da je spletna stran dostopna, ter kakšne so psihofizične značilnosti oseb, ki bodo spletno stran uporabljale), katere ustrezno prilagojenost bi nato še preverili.

Na tem mestu naj izpostavimo naše predloge o tem, da bi se spletno stran, ki jo želimo narediti dostopno določenim osebam s posebnimi potrebami, moralo razvijati dolgoročno. S tem želimo poudariti, da je prilagojena spletna stran ne natane, ampak nastaja. Že samo oblikovanje spletnega mesta s programom Blogger je od nas zahtevalo precej časa (za prebiranje smernic in smiselno povezavo med objavami), zato predvidevamo, da se pri načrtovanju kompleksnejših spletnih strani pred ustvarjalce postavlja še več problemov (npr. iskanje odgovorov na vprašanje o tem, kako zadostiti specifikam delovanja posameznikov znotraj iste skupine oseb s posebnimi potrebami; kdo bo spremljal novosti v razvoju pomožne tehnologije, in temu primerno svetoval nove prilagoditve spletne strani oz. podporo novim tehnologijam; ipd.).

Po uspešno premoščenih ovirah, ki jih pred ustvarjalce spletnih strani postavljajo tako specifične delovanja posameznikov s posebnimi potrebami kot možne omejitve v razpoložljivosti spletnih nastavitev oz. prilagoditev, bi se lotili dela s posameznikom, ki bo učno gradivo uporabljal. Najprej bi delale na razvijanju občutka varnosti (konkretno s pogovorom, podpiranjem, aktivnim poslušanjem, fizično bližino ob tem, ko otrok rokuje z računalnikom ipd.). Ko bi zaupali občutku o vzpostavljenem odnosu varnosti med nami in posameznikom s posebnimi potrebami, bi prešli na delo na spletu, pri

čemer bi se najprej lotili posameznikovega obladovanja dela z učim gradivom. Preko demonstriranja dostopanja in dela na spletu bi jih navajali na uporabo tako potencialnih zunanjih prilagoditvenih enot (bralnika, prilagojene miške, taktilne tipkovnice na ekranu ipd.) kot odzivanja na določene spletne situacije (najprej bi določene spletno situacijo lahko vadili »na papirju,« kasneje na spletu).

Skladno s tem, kako bi se uporabnik razvijal v svoji samostojnosti, bi mu dopuščali vse več prostora za aktivno (gradivo bi zastavili na interaktiven način in ga razdelili na več manjših zaporednih korakov) individualno delo, hkrati pa bi ga na mestu, na katerem opazimo, da je učenec že dovolj suveren v obvladovanju spleta oz. spletnega učnega gradiva, začeli seznanjati s spletnimi nevarnostmi in varnostnimi priporočili. Z njim bi si lahko ogledali, kako izgleda primer spletnih prevar in nevarnosti, v računalniški kotiček pa bi lahko izobesili tudi seznam pravil varnosti in bontona, ki jih mora učenec pri delu na spletu upoštevati.

V vlogi učitelja bi se nadalje od njega vse bolj oddaljevali. S tem bi pri njem razvijali tudi občutenje lastnega dostojanstva, saj mu s tem omogočimo izkušnjo biti sposoben oz. biti zmožen.

S tem, ko bi posameznika predstavljali pred izziv vse bolj samotojnega dela, bi se, na drugi strani, profesionalno razvijali tudi sami v vlogi učitelja, saj bi morali biti aktivni, inovativni, odzivni in prilagodljivi. Stalno bi se namreč morali preiskovati v svoji iznajdljivosti na širšem pedagoškem področju.

Kako oblikovati učno gradivo, ki bo učencu v izziv, a ga ne bo preobremenilo? Kako si bo učenec gradivo lažje zapomnil? Kako ga bo prenesel v svoj vsakdan? Ali je dobro, če se povežem s sodelavci, in skupaj pripravimo gradivo? Kako naj, glede na obliko učnega gradiva (vido posnetek, tekst ...) zastavim učno obliko (frontalna, individualna, skupinka)? Veliko je vprašanj, ki bi tudi učitelja postavljali pred stalne izzive in preiskunje. Zaključimo lahko, da iz aktivnosti učitelja izhaja aktivnost učenca, hkrati s tem pa je učenčeva aktivnosti tista, ki motivira učitelja za nadaljnje delo.

LITERATURA IN VIRI

- Accessibility Principles. Pridobljeno 24. 10. 2014 s <http://www.w3.org/WAI/intro/people-use-web/principles>.
- Ali je računalnik, ki ga uporablja Vaš otrok dovolj varen? Kaj še lahko naredite? Pridobljeno 13. 11. 2014 s http://old.safe.si/c/1542/Otrokom_varen_racunarnik/?preid=691.
- Berners- Lee, T. (2013). The power of the Web is in its universality. Pridobljeno 6. 11. 2014 s <http://www.w3.org/standards/webdesign/accessibility>.
- Digital nation: Expanding Internet Usage. Pridobljeno 26. 11. 2014 s www.ntia.doc.gov/files/ntia/publications/ntia_internet_use_report_february_2011.pdf.
- Grilj, M. (2009). Šolski sistem v informacijski dobi. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, 37 (1), str. 135—140.
- Household Use of Information Technology (2010). Pridobljeno 5. 12. 2014 s <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/0/51518390AD522456CA25796600152CE8?opendocument>.
- Havliček, M. (2012). Kraja identitete na spletu. Pridobljeno 6. 11. 2014. Dostopno na <http://www.energossvetovanje.si/index.php?module=clanki&op=pokazi&clankilD=199>
- Heker. (5. 12. 2014). <http://bos.zrc-sazu.si/c/SNB/neva.exe?name=snb&expression=heker&hs=1>.
- Hitri vodnik abc varnosti na spletu. (2011). Pridobljeno 7. 11. 2014 s https://www.varninainternetu.si/content/uploads/2011/11/Varni_hitriVodnik_splet_kakovostna.pdf.
- Information and communication Standard: Making your website more accessible. Pridobljeno 15. 11. 2014 s http://www.mcass.gov.on.ca/documents/en/mcass/accessibility/iasr_guides/website_en.pdf
- Ivanuš Grmek, M., Čagran, B., Sadek, L. (2009). Didaktični pristopi k poučevanju predmeta spoznavanje okolja v tretjem razredu osnovne šole. Pridobljeno 18. 11. 2014 s http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/03_09_didak

[ti%C4%8Dnpristopipripoucevanjupredmetaspoznavanjeokoljavnjavitretjemrazreduo
snovnesole.pdf.](#)

- Kaj je spletna etika ali netiquette? (2014). Pridobljeno 18. 11. 2014 s http://old.safe.si/c/996/Spletni_bonton/?preid=985.
- Kaye, S. (2000). Computer and Internet Use Among People with Disabilities. Pridobljeno 23. 11. 2014 s http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdsc.ucsf.edu%2Fview_pdf.php%3Fpdf_id%3D23&ei=Sjd-VNCIGafnygPksICwAw&usq=AFQjCNG3DGqs_hZd52cbMnaX_uwg6H_p0A&bvm=bv.80642063,d.bGQ
- Kobal Grum, D., Kobal, B., Celeste, M., Dremelj, P., Smolej, S., Nagode, M. (2009). Socialnopsihološki vidik izobraževanja oseb s posebnimi potrebami. pridobljeno 18. 11. 2014 s http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/12_09_socio_psiholoski_vidiki_izobrazevanja_oseb_s_posebnimi_potrebami.pdf.
- Komotar, M. in Hauptman, G. (2011). Družba tveganja. Pridobljeno 18. 11. 2014 s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vs/Gradiva_ESS/Impletum/IMPLETUM_268ORGANIZATOR_Druzba_Hauptman.pdf.
- Lawton, H. Introduction to Web Accessibility. Pridobljeno 6. 11. 2014 s <http://www.w3.org/WAI/intro/accessibility.php>.
- Letno poročilo o informacijski družbi za leto 2007. Pridobljeno 18. 11. 2014 s http://www.arhiv.mvzt.gov.si/si/delovna_podrocja/informacijska_druzba/strategije_s_podrocja_informacijske_druzbe/arhiv/2010conf/COM_146_slv.pdf.
- Marentič Požarnik, B. (2000). Psihologija učenja in poučevanja. Ljubljana: DZS.
- Medvešček Vukoje, J. (2011). Obravnava učencev s čustveno-vedenjskimi težavami v Osnovni šoli Miren. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Najpogostejše Facebook prevare. Pridobljeno 13. 11. 2014 s <https://www.varninainternetu.si/article/facebook-prevare/>.
- Osebe s posebnimi potrebami. Pridobljeno 24. 11. 2014 s <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9866&parent=26&cat=713&p1=276&p2=285&p4=1346&p5=1349&id=1349>.

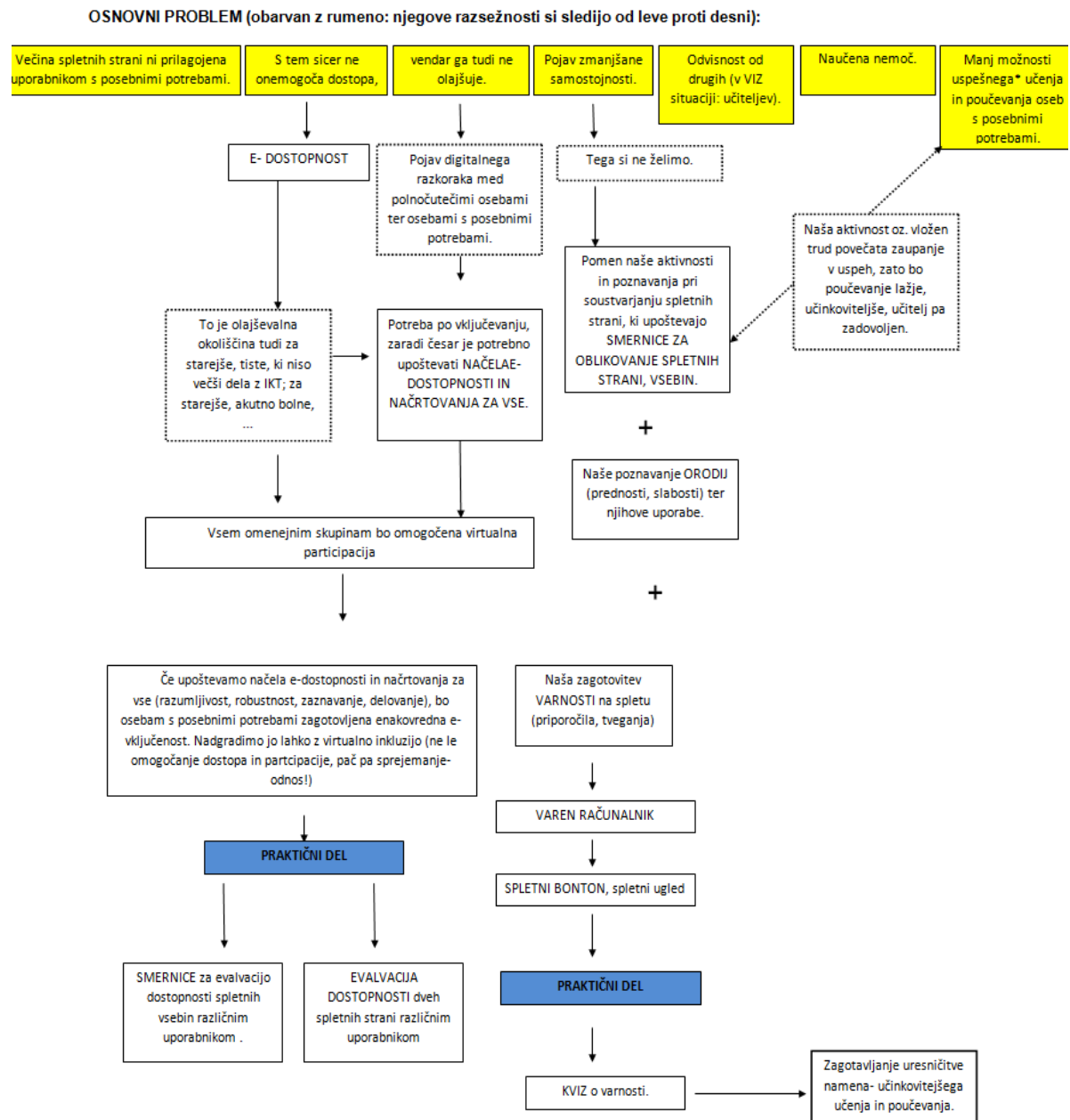
- Osnovna zaščita računalnika. Pridobljeno 22. 11. 2014 s <https://www.varninainternetu.si/article/osnovna-zascita-racunalnika/>.
- Otrokom prijazna šolska spletna stran. Pridobljeno 20. 11. 2014 s <http://safe.si/podrocja/izobrazevanje-in-vzgoja-za-ucitelje/otrokom-prijazna-solska-spletna-stran>.
- Osebe s posebnimi potrebami. Pridobljeno 22. 11. 2014 s <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9866&parent=26&cat=713&p1=276&p2=285&p4=1346&p5=1349&id=1349>.
- Podgornik, D. (2011). Uporaba konceptov spleta druge generacije pri izgradnji spletnih aplikacij. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za računalništvo in informatiko. Pridobljeno 10. 11. 2014. Dostopno na <http://eprints.fri.uni-lj.si/1364/1/Podgornik1.pdf>
- Poljanec, M. (2012). Internetna varnost med osnovnošolci. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Poročilo o omrežni varnosti za leto 2013. Nacionalni center za posredovanje pri omrežnih incidentih SI-CERT. Pridobljeno 18. 11. 2014 s https://www.varninainternetu.si/wp-content/uploads/sites/3/2014/03/Porocilo-o-omrezni-varnosti_2013.pdf.
- Previdno! Vse več spletnih goljufij pod krinko ugodnih kreditov. (b.d.). Pridobljeno 13. 11. 2014 s <https://www.varninainternetu.si/2012/ponudbe-za-kredit/>.
- Priljubljenost družabnih omrežij (2012). Pridobljeno 18. 11. 2014 s <http://www.optiweb.com/priljubljenost-druzabnih-omrezij/>.
- Purves, J. (2014). Why should I have an accessible website? Pridobljeno 14. 11. 2014 s <http://www.unstuckdesign.com/website-accessibility-standards/#.VHj1CcnxxYF>.
- Pustišek, M., in Bešter, J. (2005). Načrtovanje www sistemov za uporabnike s posebnimi potrebami. Pridobljeno 17. 11. 2014 s http://uploadi.www.ris.org/editor/1132135744nacrtovanje_WWW_posebni.pdf
- Radojc, A. in Mlakar, R. (2011). Pomen računalniškega izobraževanja in e-opismenjevanja za starejše. Pridobljeno 20. 11. 2014 s http://www.slovenska-univerza3.si/docs/Radojc_in_Mlakar_Pomen_racunalniskega_opismenjevanja.pdf.

- Rushton, K. (2014). Facebook now has as many users as China has people. Pridobljeno 7. 11. 2014 s <http://www.telegraph.co.uk/technology/facebook/11194049/Facebook-profits-pass-1bn-as-more-users-log-on-every-day.html>.
- SI-CERT. (osebna komunikacija, 19. 11. 2014).
- Sherman, E., Mathur, A. in Belk Smith, R. (1997). Mediating Role of Customer Emotions. Pridobljeno 20. 11. 2014 s http://www.readcube.com/articles/10.1002%2F%28SICI%291520-6793%28199707%2914%3A4%3C361%3A%3AAID-MAR4%3E3.0.CO%3B2-7?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1.
- Smernice za preprečevanje kraje identitete. (2014). Ljubljana: Urad informacijskega pooblaščenca. Pridobljeno 7. 11. 2014 s https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/Smernice_kraja_identitete.pdf.
- Smolnikar, D. (2008). Dostopen splet (I). Pridobljeno 5. 12. 2014 s Kaye, S. (2000). Computer and Internet Use Among People with Disabilities. Pridobljeno 23. 11. 2014 s http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdsc.ucsf.edu%2Fview_pdf.php%3Fpdf_id%3D23&ei=Sjd-VNCIGafnygPksICwAw&usq=AFQjCNG3DGqs_hZd52cbMnaX_uwg6H_p0A&bvm=bv.80642063,d.bGQ.
- Smrtnik Vitulić, H. (2011). Spoznavanje otrok v razredu. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Spletni ugled. (2014). Pridobljeno 18. 11. 2014 s <http://safe.si/podrocja/moja-identiteta-in-zasebnost-na-spletu/spletni-ugled>.
- Starševski nadzor in časovno omejevanje uporabe interneta (2014). Pridobljeno 18. 11. 2014 s http://old.safe.si/db/32/2409/Nasveti/Starsevski_nadzor_in_casovno_omejevanje_uporabe_racunalnika/.
- Stephandis, C. (2001). Adaptive Techniques for Universal Access. Pridobljeno 18. 11. 2014 s https://www.ics.forth.gr/hci/files/selected_publications/2001_UMUAI_CS.pdf.
- Stockholmska deklaracija (2004). Pridobljeno 18. 11. 2014 s http://www.designforalleurope.org/upload/design%20for%20all/sthlm%20declaration/stockholm%20declaration_slovenian.pdf.

- Šterk, T., Petek, A. (2013). Napotki staršem v vrtincu novih tehnologij: Napotki za otrokom prijaznejši internet. Ljubljana: Točka osveščanja o varni rabi interenta SAFE.SI.
- Tement, K. (2012). Učiteljevo pojmovanje pojava naučene nemoči pri otrocih s posebnimi potrebami v osnovni šoli. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 11. 11. 2014 s http://pefprints.pef.uni-lj.si/762/1/Diplomskodelo_KatjaT.pdf.
- Tomšič M. (2014a). Ali zasebno brskanje po spletu daje občutek varnosti? Pridobljeno 14. 11. 2014 s http://www.siol.net/novice/tehnologija/racunalninstvo/2014/07/ali_zasebno_brskanje_po_spletu_daje_lazen_obcutek_varnosti.aspx.
- Tomšič, M. (2014b). Kako podatke o vas zbirajo Facebook, Google in Apple? Pridobljeno 14. 11. 2014 s http://www.siol.net/novice/tehnologija/telekomunikacije/2014/10/kako_podatke_o_vas_zbirajo_facebook_google_in_apple.aspx?hide_hf=1&mob=1
- Understanding Levels of Conformance. Pridobljeno 14. 11. 2014 s <http://www.w3.org/TR/UNDERSTANDING-WCAG20/conformance.html#uc-levels-head>.
- Varga, R. (2003). Teorija motivacije Abrahama Maslowa v humanistični psihologiji. Socialna pedagogika, 7 (3), str. 339—360.
- Vidmar, T. (2002). Informacijsko- komunikacijski sistem. Ljubljana: Založba Pasadena.
- Vodila varnega mreženja. Pridobljeno 13. 11. 2014 s <https://www.varninainternetu.si/article/vodila-varnega-mrezenja/>.
- Zagorac, D. (2014). Pasti intereneta. Pravna praksa, 33 (44), str. 29.

PRILOGE

Priloga 1: Naš koncept reševanja problema nevključenosti oseb s posebnimi potrebami v virtualni svet in uporabe spleta kot pripomočka za učinkovitejše učenje in poučevanje.

Priloga 2: Primer resnične zgodbe o kraji identitete.

Nina Jurinčič (2013) v svojem članku predstavlja zgodbo dekleta, kateri so pred leti preko spleta ukradli identiteto.

Če vsebino kratko povzamemo, je šlo za primer, pri katerem je želela Slovenka A. preko spleta najeti stanovanje v Luksemburgu, saj je tja selila zaradi službenih razlogov. Na spletni strani, kjer lastniki oddajajo svoja stanovanja, je našla primerno ponudbo in vzpostavila stik z lastnico. Ta je bila odzivna in prijazna, hkrati pa je že na začetku komuniciranja od A. zahtevala fotokopijo njenega potnega lista in nakaz varščine. A. je vse zatevke lastnice izpolnila in pričakovala, da bo stanovanje, ko bo prišla v Luksemburg pripravljeno za vselitev.

Čez teden dni je A. pisala lastnica stanovanja in ji sporočila, da je odšla k svoji mami v Veliko Britanijo, ker naj bi ta hudo zbolela. Povedala ji je še, da je ves denar, ki ji je ga A. nakazala, porabila za letalsko vozovnico in za zdravila za bolno mater. Prosila jo je za novo finančno »zalogo,« s katero bi se lahko vrnila v Luksemburg. Ker ji A. v tej prošnji ni želela ustreči, je začela od potencialne lastnice dobivati grozilna pisma. Takrat je ugotovila, da je vpletena v prevaro, najhujše pri tem pa je bilo to, da je začela tudi od drugih, nepoznanih ljudi dobivati grozilna pisma, v katerih so od nje zahtevali, da jim vrne denar, ki so ji ga nakazali.

V resnici je šlo za to, da je lastnica stanovanja, v katerega naj bi se A. vselila, uporabila njen potni list in s tem prevzela njeno identiteto. Podobno kot A., je izigravala tudi druge ljudi.

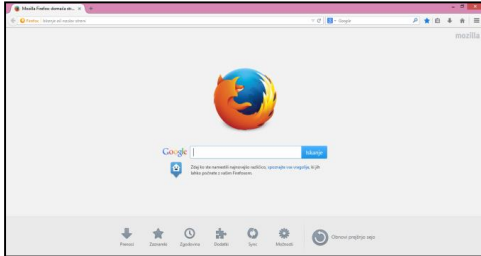
Zgodba se je končala tako, da je vmes posegla policija in osebo, ki je kradla identitete, našla v Švici.

Vir:

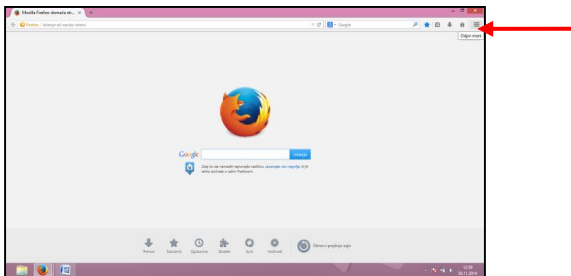
Jurinčič, N. (2013). Ponoči razmišljam, ali kje na svetu kdo izkorišča mojo identiteto za zločine!. Pridobljeno 20. 11. 2014 s <http://www.24ur.com/novice/crna-kronika/ponoci-razmisljam-ce-kje-na-svetu-kaksen-zlocinec-izkorisca-mojo-identiteto.html>

Priloga 3: Postopek nastavitve zasebnega brskalnika v splošnem brskalniku Firefox.

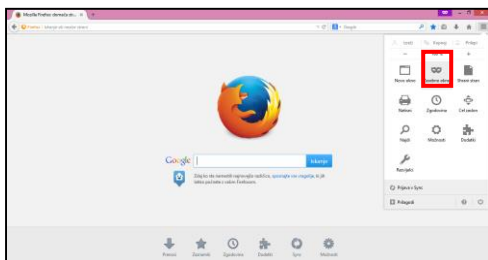
- **Prvi korak:** odpremo brskalnik Firefox.

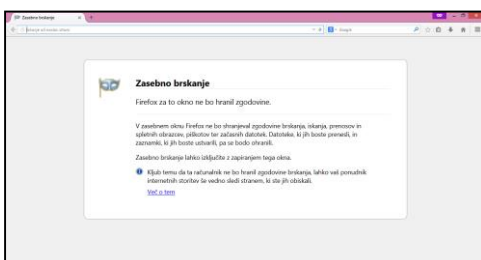
- **Drugi korak:** kliknemo na ikono v zgornjem desnem kotu (pod rdečo ikono, ki omogoča izhod iz brskalnika Firefox).

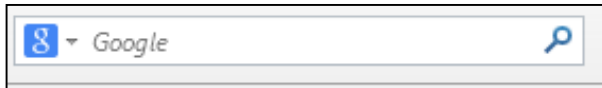
- **Tretji korak:** Kliknemo na ikono, na kateri je simbol maske in na kateri piše »Zasebno okno.«

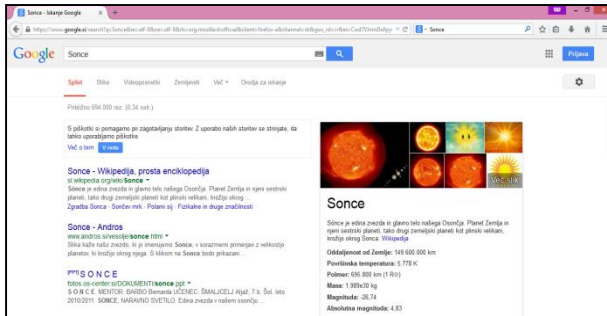
- **Četrty korak:** Odpre se zasebni brskalnik.

- **Peti korak:** v polje ob modrem znaku »g« vtikamo želeno geslo.

- **Šesti korak:** podatki o našem nadaljnem brskanju, ne bodo shranjeni. To nam nakazuje vijolični znak v zgornjem desnem kotu.

Priloga 4: Nastavitev onemogočenega dostopa do časovnice posameznikovega Facebook profila preko brskalnika.

Spletnim brskalnikom lahko prikaz povezave do uporabnikovega Facebook profila onemogočimo tako, da v Facebooku poiščemo ikono »Nastavitve«, nadalje pa ikono »Prijatelji.« Odpre se nam okno s tremi razdelki. V tretjem smo vprašani po tem, komu dopuščamo možnost, da nas poišče. V delu, ki nas sprašuje po tem, ali dovolimo, da »druge naprave« javnosti omogočijo povezavo do časovnice našega profila, to možnost odkljukamo.

